Poštarina plaćena u gotovom

BROJ 8. ZAGREB, KOLOVOZ 1931. GOD. LVII.

M K

TVA

SOR

Dr. Slavko Pavičić
odvjetnik Zagreb
Palmotićeva ul. 26

SADRŽAJ:

Prinosi za reviziju Krivičnoga zakonika, dr. Steinmetz Ivan, sudac u Tuzli 337
O sucu za mladje maloljetnike i o njegovu radu oko vaspitanja i popravljanja posrnulih maloljetnika, dr. Šestan Rajko, državni tužilac za mladje maloljetnike u Splitu 350
Siromaško pravo i dužnost biljegovanja punomoći za zastupanje stranaka po odvjetniku, Petaj Petar, odvjetnik u Zagrebu 359
Psihologija novca, dr. Stahuljak Milan, profesor u Zagrebu (Nastavak) 360
Povodom zakona o porezu na neženje, dr. Mostić Rafael, sudac okružnoga suda u Tuzli 369
Ocjene i prikazi:
Dr. Juraj Andrassy: Liga naroda, njezino ustrojstvo i djelovanje, priopćio dr. N. K. 370
Pravosudje:
a) Gradjansko 372
b) Upravno 377
Crnogorsko pravosudje i pravno shvaćanje, Pavičević M. Mićun 379
Literatura 383

Skupština Kongresa pravnika

Kraljevine Jugoslavije

bit će u Skoplju

kroz dane 4—6. listopada o. god.

Točan postotak popusta na željeznici kao i ostale detalje doznat će članovi putem dnevnika. Svima će na vrijeme biti poslane i legitimacije.

Rok za prijavu produljen je do 16. rujna.

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

Uredili:

GOD. LVII. KOLOVOZ — Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. prof. Dr. Ivo Politeo, odvjetnik — ZAGREB, 1931. BROJ 8.

Prinosi za reviziju krivičnoga zakonika

Napisao dr. Steinmetz Ivan. sudac u Tuzli.

Povodom članka u »Mjesečniku« br. 11.—12. 1930. pod gornjim naslovom, evo i ja hoću da iznesem nekoliko slučajeva iz novoga krivičnoga zakonika, koje bi trebalo uzeti u obzir prigodom revizije.

1. U § 14. zakon daje razne definicije i to ovih pojmova: djeca, mladji maloljetnici, stariji maloljetnici, državni službenik, isprava, novac, pokretna stvar, sila. Uz te, same po sebi osobito važne pojmove, dolazi i riječ »krčma«. »Krčma znači svaku prostoriju, gdje se toče alkoholna pića«.

Čovjek bi mislio, Bog zna, koliko puta dolazi ta riječ u posebnom dijelu zakona, dok zahonodavac drži potrebnim, da u općem dijelu posebno odredi njezin pojam. Nu badava tražimo tu riječ u čitavom posebnom dijelu, jer je nema nijedamput. Jedino u §§ 50. i 55. općega dijela možemo je naći kod zabrane posjećivanja krčme, kao mjere bezbjednosti, te bi bilo umjesnije, da se je ta definicija uvrstila u § 55., ako je baš bila tako potrebna. Nu definicija te riječi nije nimalo potrebna. Svatko zna, što je krčma.

Po novom zakonu onaj, »kome je sud zabranio posjećivanje krčmi«, ne će smjeti posjetiti ni špecerajsku radnju, ako se tamo, kao što je to vrlo često slučaj, toči rakija ili vino ili pivo na malo. Iako se pak pod riječju »krčma« ne razumijevaju velike restauracije i kafane, valjalo ih je posebno spomenuti.

Da ne treba zabranjivati posjećivanje specerajskih radnja, gdje svaki čovjek kupuje dobar dio životnih namirnica, proizlazi u § 268., po kojem se kažnjava svaki onaj: »Tko znajući za zabranu iz § 55., služi tu označenom licu ovakva pića«.

2. § 21. sadržava ovo staro pravilo:» Neznanje ili nepravilno shvaćanje ovog krivičnog zakona nikoga ne izvinjava«, — a § 19. veli: »Ne će biti odgovoran za umišljeno krivično djelo, tko u vremenu učinjenja djela nije znao ma za koje od bitnih obilježja bića krivičnog djela, bila ova stvarne ili pravne prirode«.

Dolenc veli u svojem »Tumaču«: »Ta je ustanova samo logična posljedica ispravnoga shvaćanja umišljaja kao oblika krivnje«.

Po § 59. njemačkoga kaznenoga zakona samo neznanje fakata izvinjava.

Moj je prvi utisak bio, čitajući novi krivični zakonik, da po § 19. neznanje ili nepravilno shvaćanje krivičnog zakona izvinjava, t. j. da

je taj § u diametralnoj opreci sa § 21. Da su istoga mnijenja i drugi, to čitam u tumačima.

Čubinski shvaća isto tako, te kaže: »Jedini je izlaz za sud, da okolnost ove vrste ili shvati kao pravnu i primijeni § 21., ili ako se ona može smatrati kao stvarna, primijeni § 20. ili § 19. prema jednim ili drugim prilikama izvršenog djela.«

Tumač Šilović-Franka navodi izvadjanje Lammasch—Rittlera u tom pitanju, te piše: »Zakonik razlikuje zabludu glede pravnih pojmova sadržanih u kaznenim zakonima od zablude glede okolnosti, da li je neko djelo uopće zabranjeno. »Vankaznenopravna« zabluda je važna, ona isključuje umišljaj. Samo »kaznenopravna« pravna zabluda ne bi mogla nikada izvinjavati (§ 21.)«. Ali kako se može desiti, da je koja materija djelimice sredjena u gradjanskom ili administrativnom pravu, a djelimice u kaznenom, što se vrlo često dogadja, to se pokazuje, da razgraničavanje nevažne »kaznenopravne« zablude od odlučne »vankaznenopravne« pravne zablude praktično vodi do najvećih teškoća i proizvoljnosti. Jer o tom, gdje je slučajno koja materija sredjena, ne može se nikako raditi.« »Poslijedica toga će biti, da će čitav niz slučajeva, gdje se radi o neznanju ili krivom shvaćanju kriviČnoga zakona (§ 21.), koji su neizvinjivi, biti izvinjen na osnovu § 19., kao da se radi o bitnim obilježjima pravne prirode. Granice izmedju ovih §-a će nestati uslijed nemogućnosti točnoga razlikovanja.«

Tu bi se dakle trebalo vratiti na tekst njemačkoga kriviČnoga zakona.

3. Glava VI. radi o mjerama bezbjednosti. Tu odmah u početku § 50. počima ovako: »Mjere bezbjednosti su: zadržanje po izdržanoj novoj kazni, upućenje u zavod za rad« i t. d.

Što je to: novoj? Da to nije prvi § te glave, tražio bi čovjek tumačenje u predstojećim §§-ima. Da se tumačenje nadje u slijedećim §§-ima, na to sigurno ne će nitko misliti, jer u svakom zakonu mora slijediti jedan § iz drugoga pa su predstojeći §§-i pretpostavke za slijedeći §. Ovdje je obratno. Nitko živ ne će razumjeti, čitajući §§-e redom, onu riječ »novoj«, jer je anticipirana iz slijedećega §-a 51., koji kaže: »Državljanin kraljevine Jugoslavije, koji je najmanje tri puta bio osudjen za umišljeno zločinstvo na robiju, pa u roku od pet godina po izdržanju posljednje kazne opet umišljeno učini zločinstvo, zadržat će se po izdržanoj novoj kazni i dalje, ako« i t. d.

U §-u 50 mogla bi se dakle ukratko nazvati ova mjera bezbjednosti: »zadržanje po izdržanoj četvrtoj kazni robije za umišljeno zločinstvo (§ 51.).

4. U § 52. se govori o upućenju u zavod za rad najmanje za jednu, a najduže za pet godina.

Zadnji rastavak zatim veli: »Uslovnomu otpustu ima mjesta poslije šest mjeseci, a opozivanje otpusta poslije godinu dana.«

To hoće da znači per analogiam §-a 51.: »Ako se uslovni otpust osudjeniku ne opozove za godinu dana, on će se smatrati kao sasvim slobodan.«

Iz zakonskoga teksta morao bi čovjek da razumije baš obratno: godinu dana se ne smije opozivati, nego tek poslije godinu dana.

Mjesto riječi »poslije« trebalo bi staviti »kroz«.

5. Uslovna osuda. § 65. rast. 1. pri koncu kaže: »Odlaganje se ne će dopustiti onome, koji je prije bio pravnosnažno osudjen zbog zločinstva ili za posljednjih deset godina na kaznu strogoga zatvora ili zatvora preko mjesec dana«.

Da li se ovo »preko mjesec dana« odnosi samo na zatvor, ili i na strogi zatvor, nije jasno, osobito obzirom na razliku, koju pravi isti § u početku izmedju njih.

Dr. Dolenc osjeća tu manjkavost te piše u zaporci. (Dodatak »preko mjesec dana« tiče se obih vrsta zatvora). Nu tko jamči, da drugi ne će obratno tumačiti.

Tu je bilo lahko metnuti mjesto gornjega teksta: »na kaznu od najmanje mjesec dana strogoga zatvora ili zatvora«.

Isto vrijedi i kod § 128. glede robije i zatočenja.

6. § 80. »Zatvaranje ne teče za vrijeme, za koje se po zakonu gonjenje ne može početi ili produžiti«.

Ovo izgleda kao iznimka iz načela zadnjega rastavska § 79., glasom kojega pravo na gonjenje kriviČnoga djela u svakom slučaju zastaruje, ako prodje dvaputa onoliko vremena (od onoga dana, kada je kriviČno djelo učinjeno), koliko se po zakonu za zastarjelost prava na gonjenje za to djelo traži. Inače bi zakonodavac taj § uvrstio kao jedan rastavak § 79., a iza toga bi izrekao ono načelo absolutnoga zastarivanja.

Da nije sasvim bistra ova stvar, uvidja i Dolenc, kada kaže, da apsolutno zastarivanje vrijedi i ovdje, »prvo zato, jer § 79. točka 3. kaže, da pravo na gonjenje zastaruje u svakom slučaju, ako prodje dvaputa onoliko vremena (§ 78), drugo zato, jer valja propis ipak tumačiti u korist učinioca, ako bi to bilo možda dvojbeno radi mjesta, kamo je postavljen § 80.«.

Moglo bi se ovdje prigovoriti razlaganju Dolenca to, da se u § 79, govori o prekidanju zastare, a u § 80. o zastoju, uslijed kojega se odlaže i početak zastare sa onoga dana, kada je kriviČno djelo učinjeno, na kasniji dan, od kojega bi se imalo onda računati ono »dvaputa onoliko vremena«.

Tu će biti u praksi poteškoća.

Isto ovo vrijedi i za § 83. u odnošaju prema zadnjemu rastavku § 82., gdje Dolenc takodjer ističe: »Za absolutno zastarivanje prava izvršenja kazne vrijedi tumačenje, kao za analogni institut prava na gonjenje (vidi § 80.)«.

7. § 85. rast. 2. »Prijedlog se mora podnijeti u roku od tri mjeseca od dana, kada je oštećenik saznao za kriviČno djelo i za učinioca, ako zakon ne propisuje što drugo (§§ 246. i 291.)«.

Niti § 246., a niti § 291 .ne propisuje što drugo, jer ne kažu, kada počima teći rok od tri mjeseca, nego kaže kod otmice zadnji rast. § 246.: »No ako se brak i zaključi, gonjenje protiv učinioca ima mjesta samo onda, ako se brak poništi.« A zadnji rast. § 291. kaže: »Gonjenje se preduzima po prijedlogu i to samo onda, ako je brak zbog prikrivene činjenice ili zbog obmanjivanja oglašen, da ne važi«.

Zakon je trebao u ta dva §-a dodati slično, kao u § 290. zadnji rastavak: »zastarivanje ovoga kriviČnoga djela počinje teći sa pre-

stankom ranijega braka«. Inače nije smio § 85. rast. 2. citirati u zaporci § 246. i 291.

Dolenc prelazi preko ove poteškoće ovako: »Kod § 246. i 291. postaje djelo (otmica) kažnjivo tek, ako se brak, koji je sklopljen, proglasi ništetnim; dakle teče tromjesečni rok takodjer istom od dana pravomoćnosti presude ili rješenja o raspustu braka. Sličan položaj postoji i kod delikta prikrivanja bračnih zapreka (§ 291.)«.

Da je zakonodavac tako mislio, to je bez dvojbe, dok citira na koncu § 85. ona dva §-a. Nu prijedlog se stavlja po § 85. u roku od tri mjeseca od dana, kada je oštećenik saznao za krivično djelo i za učinioca. U zadnjem rastavku §-a 246. pak sadržan je samo uvjet, pod kojim gonjenju protiv učinioca ima mjesta, ako se brak i zaključi kod otmice. Taj je uvjet, da brak bude poništen. — Da se ovdje imade uzeti drugi dan kao početak troljesečnoga roka za stavljenje prijedloga, a ne onaj, kada je oštećenik saznao za krivično djelo i za učinioca, to nije nigdje rečeno, a naročito, koji je taj dan.

8. Slično stvar stoji sa § 86., gdje se odredjuje, da se privatna tužba može podnijeti kroz tri mjeseca i to od dana, kada je ovlaštenik saznao za učinjeno krivično djelo i za učinioca, »ako zakon ne propisuje što drugo (§ 292.)«.

U tom § 292. se radi o preljubu te rast, 2. glasi: »Gonjenje se preduzima po privatnoj tužbi, a ova se može dati tek, ako se zbog te preljube brak razvede ili rastavi od stola i postelje«.

Ni ovdje nije propisano ništa drugo. Ako dakle sudac računa tromjesečni rok od prestanka braka, a ne od saznanja za učinjeno krivično djelo, onda to sigurno ne će učiniti na temelju §-a 292., nego na temelju § 86., gdje se jedino vidi namjera zakonodavca, koji samo nije smio citirati § 292., kao da je tamo odredjen drugi rok.

Dolenc ovdje piše: »Budući da je istim danom, kada nastupa pravomoćnost, iscrpljen učin zločina, počinje istim danom teći i rok zastarivanja od tri mjeseca«.

Šilović-Frank piše kod ovoga §-a: »Izim vremena poznaje zakonik još i druge uslove kod konkretnoga krivičnoga djela (§ 292.)«. — On dakle smatra ono »ako« u § 292. samo uslovom, koji se vremena zastare ne tiče.

Tu dakle ova dva tumača nisu u skladu.

9. § 116. kažnjava onoga, koji potstrekava ratnoga zarobljenika ili internirano lice na nepokornost vojnim naredbama, te 3. rast. veli: »Ako se potstrekavanje odnosi na pobunu ili izvršenje ubijstva vojnoga starješine ili drugih lica, učinilac će se kazniti robijom do petnaest godina«.

»Vojnoga starješine ili drugih lica« — to znači drugom riječi: »koga bilo«, pa su stoga te riječi suvišne — tim više, jer zakon ne pravi razlike u kazni obzirom na to, da li se potstrekavanje odnosi na ubijstvo vojnoga starješine ili drugoga.

Riječi »vojnoga starješine ili drugih lica« trebalo bi dakle brisati.

Time se doduše tumač dra Čubinskog ne slaže. On veli: »Pod drugim licem ne može se razumjeti svako lice, jer ne bi u tom slučaju zakonodavac spomenuo prije svega vojnoga starješinu, već samo bi rekao prosto: »Kod potstrekavanja na pobunu ili ubistvo«. Osim toga djelo

iz § 116. je smješteno u skupinu djela protiv vojnih interesa države, koji mogu da ne budu povrijedjeni kod potstrekavanja čak i zarobljenika ili interniranoga na obično ubistvo. Kvalifikovano djelo iz t. 3. postoji dakle kod ubijstva vojnoga starješine ili ma kojega drugoga lica, ali samo u slučaju, ako su tomu licu bile povjerene službene funkcije (čuvanje, nadzor i t. d.) u komandi mjesta, u kojoj su smješteni zarobljenici ili internirana lica.

Ja mislim, da tako daleko ne smijemo ići u tumačenju zakona.

10. § 128. »Ko pri djelu iz § 127. nanese povredu tijela ili zdravlja iz § 184. od. 2., ili zlostavi državnoga službenika ili pomoćno lice...« i t. d.

Tu fali u prvoj rečenici dativ, kome da se nanese povrijeda tijela i t. d. Ja bi bio stilizirao ovaj početak ovako: »Ko pri djelu iz § 127. nanese državnom službeniku ili pomoćniku licu povredu tijela ili zdravlja iz § 181. od. 2. ili kojega od njih zlostavi« i t. d.

Mislim, da bi to bilo ne samo gramatički bolje, nego bi se time predusrela i kontroverza u slučaju, ako bude ozlijedjen netko, koji nije niti državni službenik, a niti pomoćno lice.

11. § 129. nije dobro stilizovan. »Ako se više lica kupi u gomilu, pa ona od nadležnoga državnoga službenika budu pozvana, da se razilaze, ne razidju« i t. d.

Prije riječi »ne razidju« fali veza »a«, ili se je morala ispustiti riječ »budu«.

12. § 135. »Ko zna, da se priprema izvršenje kakvog zločinstva, pa u vremenu, kada je još bilo moguće otkloniti to djelo, propusti, da to javi nadležnoj vlasti« i t. d.

Zašto »bilo« moguće? Da bi stajalo prije toga »znao«, a poslije »propustio«, onda bi bilo na mjestu ovo »bilo«, ali kad stoji »zna« i »propusti«, onda može biti samo: »kad je još moguće«.

13. §147. govori o opozivu lažnoga kazivanja pod zakletvom te kaže: »Kaznit će se, ako je to učinjeno iz vlastite pobude, zatvorom do godinu dana, ili novčano do 10.000 dinara, a ako je to učinjeno uticajem drugih prilika, kaznit će se zatvorom«.

Dakle izrazu: »iz vlastite pobude« je suprotstavljeno kao protivno: »sticajem drugih prilika«. — Ja bi rekao: »inače (će se kazniti) zatvorom«.

14. § 148. »Propisi §§ 144. — 147. primjenjuju se i u postupku pred upravnim, berzanskim, izbranim sudovima i drugim sudovima i pred stranim ili medjunarodnim sudovima i medjunarodnim komisijama«.

Triputa »sudovima« u jednoj rečenici dobro ne zvuči, a ni gramatički nije korektno. Makar prvo se je moralo ispustiti.

15. §. 180. Za povredu, nanesenu nožem ili kakvim smrtonosnim orudjem i uopće sredstvom podobnim, da tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti, ma da bi učinjena povreda tijela ili narušenoga zdravlja bila manja od povrede iz § 179., strogim zatvorom najmanje šest mjeseci«.

Što je to »povreda narušenoga zdravlja«? Trebalo je da glasi: »— povreda tijela ili narušenje zdravlja«.

16. U glavi XVII. su: Krivična djela protiv opće sigurnosti ljudi i imovine. Tu su razni teški zločini, koji se kvalificiraju većim dijelom time, što se uslijed njih prouzrokuje opasnost za život kakvoga lica ili opasnost u velikom obimu za tudju imovinu.

Negdje stoji »u većem obimu«.

Čubinski piše: »Opasnost u većem obimu« je isto što i »opasnost u velikom obimu«.

Isto stanovište zauzima i Dolenc, te faktično u novom austrijskom zakonskom nacrtu u svim ovim slučajevima stoji: »u znatnom opsegu« (in bedeutendem Umfang).

Nu zašto naš zakonik upotrebljava jedamput ovaj, a drugiput onaj izraz? i je li to zaista jedno te isto: »u većem obimu« i »u velikom obimu?«

Ja tvrdim, da nije. »U većem obimu« znači: »u prilično velikom obimu«, dakle manje, nego »u velikom obimu«.

Nu ni u tom slučaju nije naš zakon dosljedan, kada u § 194. zahtijeva samo »veći obim«, a u 1. rast. § 95., gdje je isto djelo, samo počinjeno iz nehata, »veliki obim«.

Ako pak oba izraza znače jedno te isto, onda je nedosljednost još veća i opasnija, jer sudac mora da poprimi, da je zakonodavac zato upotrijebio razne izraze, jer hoće, da oni imaju razni značaj.

17. Isto se tako razno stilizira jedno te isto u raznim §-ima. Tako § 191. veli: »Ako je učinilac time prouzrokovao opasnost za život više ljudi, kaznit će se« i t. d.

§ 192. kaže: »Ako je učinilac time doveo u opasnost život više lica, kaznit će se« i t. d.

§ 196.: »— dovede u opasnost u većem obimu tudja imovina ili se dovede u opasnost život ljudi« i t. d.

§ 197.: »— prouzrokuje opasnost za život ili zdravlje ljudi ili opasnost, u većem obimu za tudju imovinu« i t. d.

Zbog mogućnosti raznoga tumačenja nisu zgodne ovake razlike u izražavanju.

18. Stilizacija §-a 198. nije lijepa: »Tko pri rukovodjenju ili izvodjenju kakve gradjevine ili rušenju kakve gradjevine radi protivno zakonskim propisima« i t. d.

Zašto ovdje dvaputa: »kakve gradjevne«? Prvo može otpasti.

19. § 236. rast. 4. gramatički nije dobar: »Tko ovakov novac, koji on ili tko drugi primi kao novac sa pravom vrijednošću, pa ga znajući da mu je vrijednost smanjena stavi u tečaj, kaznit će se« i t. d.

Riječi »pa ga« u sredini nisu potrebne, jer se tu nastavlja glavna rečenica.

20. U §§-ma 237. i 239. stoji: »kaznit će se robijom do pet godina ili strogim zatvorom i novčano«.

Pitanje, da li ova novčana kazna ide samo uz strogi zatvor, ili takodjer uz robiju? Iz stilizacije se to ne razabira. Razumljivije se izrazuje na pr. § 371.: »kaznit će se strogim zatvorom, a u osobito teškim slučajevima robijom do pet godina, i novčano u oba slučaja.

Drugo je, kada § 98. piše: »kaznit će se robijom do deset godina ili strogim zatvorom i gubitkom časnih prava.« Tu se gubitak časnih prava razumijeva samo uz strogi zatvor, jer se kod robije samo po sebi razumije (§ 46.).

21. § 243. govori o lišavanju lične slobode, koje se kažnjava, ako je lišenje trajalo duže od jednoga mjeseca, robijom do deset godina.

Pošto u krivičnom zakonu ima samo jedna odredba glede toga kako se računa mjesec, naime u § 41., koji kaže: »— mjesec i godina računaju se po kalendarskom vremenu«, to će se morati za jednoga zločinca kazna do deset godina robije već onda primijeniti, ako koga liši slobode kroz 29 dana, a kod drugoga ni onda, ako ga liši 31. dan. Od 10. veljače do 11. ožujka ima više od mjesec dana, a ima samo 29 dana, dok od 10. srpnja do 10. kolovoza ima 31. dan, a nema više od mjesec dana.

Zakonodavac je trebao ovdje mjesto »mjesec dana« kazati »trideset dana«.

Dolenc ovdje piše: »Doba od mjesec dana računa se ili po kalendarskom brojenju, ili po uobičajenom brojenju, da 30 dana vrijedi za mjesec. Propis § 41. al. 2. nije odlučan, jer je izdan za brojenje kazne slobode«. — Nu onda ipak dodaje: »Gdje je stvar sumnjiva, valja ju razložiti onako, kako je zgodnije za učinioca krivičnoga djela«.

Ja to tako razumijem, da ne prima ni on stalno 30 dana za mjesec, nego kada vrijeme lišenja slobode traje od veljače do ožujka, ne uzima 28 dana, nego 30, a kada traje od srpnja do kolovoza, ne 30 dana, nego 31.[1]) — Jednom riječi nejednakost u pojedinim slučajevima ostaje i tu.

22. § 258. rast. 1. glasi: »Ko zagadi vodu ili namirnice, koje stoci ili domaćoj životinji služe, ili ovim namirnicama dodaje sastojke, koji mogu da naruše njihovo zdravlje, ako je kakva životinja od toga uginula, kaznit će se zatvorom najmanje šest mjeseci«.

Ja bi ovaj konac stilizirao ovako: »— kaznit će se, ako je kakva životinja od toga uginula, zatvorom« i t. d. — i to prvo iz gramatičkih razloga, a drugo, da se ne misli, da će se uginula životinja kazniti zatvorom.

Slično je stiliziran § 264.

23. § 278. »Ko silom, prijetnjom, ili prevarom odvede polno neporočno žensko lice u namjeri, da s njim on ili tko drugi u bludu živi, kaznit će se robijom do pet godina«.

Kakova se prijetnja zahtijeva ovdje? Da li prijetnja zločinstvom ili prestupom, kao u §§ 242. i 246., ili prijetnja istovremene opasnosti za život ili tijelo, kao u § 269., ili prijetnja, da će se sila upotrijebiti, kao u § 127., ili je svejedno, kakova prijetnja? Je li n. pr. dovoljno: »Ja ću od tvoga oca utjerati dug, pa makar mu prodao zadnji jastuk, ako ne ideš sa mnom!«

Ovo je vrlo važno pitanje, koje zakon ne rješava.

Dolenc ovdje samo kaže: »— nije potrebno, da je zaprijećeno zlo zločinstvo ili prestup«.

[1]) Najjednostavnije je riješeno pitanje u Sudskom Trebniku L. Uroševića, koji piše: »Trajanje stanja neslobode nije od vrijednosti«.

A. Maklecov[2]) dodaje tome: »No prijetnja mora biti takova, da može uticati na odluku žrtve«.

Ovo bi bila vrlo dobra direktiva, samo se bojim, da će praktični sudac gledati u svakom slučaju uspjeh prijetnje i prema tome odlučiti, da li je ona bila takova, da može uticati na odluku žrtve.

Šilović-Frank i dr. Čubinski upućuju kod ovoga §-a na svoja razlaganja kod § 242. i 246. te izgleda, da oni smatraju, da je potrebna i ovdje prijetnja zločinstvom ili prestupom.

Zašto zakonodavac ovdje ne zahtijeva »prijetnju zločinstvom ili prestupom«, analogno kao u § 242. i 246., nije razumljivo. Ovako sudac nema objektivne mjere prijetnje.

24. § 278. zadnji rastavak: »Učinilac se ne će kazniti, ako sa ovako odvedenom ženskom stupi u brak«.

Dakle učinilac mora da stupi u brak sa odvedenom ženskom, a da bude prost od kazne. Što će biti onda, ako onaj drugi stupi s njome u brak, za koga ju je odveo? Onda će se morati počinitelj kazniti, jer mu zakon ne zajamčuje nekažnjivost. Ako dakle dvojica odvedu na način spomenut u § 278. žensko lice za jednoga od njih, a ovaj stupi s njome u brak, onda će se kazniti samo onaj, koga se stvar zapravo ništa ne tiče i koji je učinio svome nekažnjivome drugu samo uslugu.

Dolenc tu upućuje na svoje tumačenje §-a 277., gdje piše: »Učinilac postaje nekažnjiv, ako se sam vjenča ili pak onaj, komu je pripravio uspjeh, sa iskorištenom ženom«.

Ovo vrijedi za § 277., ali ne može se primijeniti na § 278., jer je drukčija stilizacija. U §-u 277. se veli: »Učinilac se ne će kazniti, ako se sa odvedenom ženskom zaključi brak«. — Riječ »se« uvrštena je upravo radi toga, da postane učinilac nekažnjiv i onda, ako sa zavedenom ženskom stupi u brak onaj, za koga je djelo počinio. — Nu te riječi u § 278. nema.

Zašto se je tu otstupilo od austrijskog nacrta, koji u § 313. kaže: »— wenn der Täter oder Teilnehmer die Entführte geheiratet hat«? — nije razumljivo.

25. § 284. kažnjava obljubu izmedju onoga, koji je krstio i krštenoga ili roditelja ovoga, zatvorom do godinu dana.

Ova zakonska odredba ne tiče se muslimana i židova. Nu zašto se kažnjavaju n. pr. protestanti, kada kod njih u tom pravcu fali svaka zla namjera? Kod njih odnošaj kumstva kod krsta nije nikakova bračna zapreka te se o tome vodi tako malo računa, da mnogi i ne znaju, tko im je bio kum i kumica pri krštenju.

Ovakve odredbe moraju uvijek biti u skladu sa bračnim zakonom u pogledu bračnih zapreka te je trebao zakonodavac da ograniči propis §-a 284. rast. 3. samo na pravoslavne, prema shvaćanju kojih je gornja odredba stilizovana.

Da čak ni to nije bilo potrebno, vidi se iz toga, da je srpski projekat iz godine 1910. hotio da potpuno ukine kažnjivost obljube medju t. zv. srodnicima po tazbini i medju t. zv. duhovnim srodnicima.

Veliko je pitanje, hoće li sud u konkretnom slučaju kod protestanata primijeniti § 23.: »Nema krivičnoga djela, ako propisi javnog ili privatnog prava isključuju protivpravnost djelanja«.

[2]) Arhiv za srpanj—kolovoz 1930.

U istom rastavku §-a 284. nalazi se izraz: »— srodnika po tazbini do prvoga stepena zaključno«. Tu se pita: od kojeg stepena do prvog stepena? — Tu se radi isključivo o srodnicima po tazbini prvog stepena te bi bilo zgodnije, da je to tako i rečeno.

26. § 292. kažnjava preljubu te rast. 2. kaže: »Gonjenje se preduzima po privatnoj tužbi, a ova se može dati tek, ako se zbog te preljube brak razvede ili rastavi od stola i postelje«.

Pošto pak §§ 109. i 115. o. g. z. priznaju kao uzrok za razvod braka preljubu samo onda, ako je bračni drug bio zato po kaznenom sudu krivim proglašen, to nastaje circulus vitiosus, te se na teritoriju o. g. z. niti može koga osuditi radi preljuba, — jer treba prije dokazati, da je brak radi toga razveden, — a niti može izreći razvod braka, jer treba prije dokazati, da je bračni drug osudjen radi preljuba.

Ja žalibože ne znam, čega se drže sudovi u Hrvatskoj, Dalmaciji i Sloveniji. Svakako izgleda, da tu »tertius gaudet«, naime, onaj, s kojim je bračni drug preljubu počinio.

27. § 299. »Ko iznošenjem ili pronošenjem ličnih ili domaćih prilika drugoga lica naruši spokojstvo ili mir ovoga, kaznit će se« i t. d.

Kako će se dokazati kod suda ovaka sasma subjektivna stvar? Osim toga će ovako iznošenje ili pronošenje narušiti spokojstvo jednoga, jer je nervozan, a ne će drugoga, jer nije nervozan. Hoće li se u jednom slučaju počinitelj krivim proglasiti, a u drugom radi istih riječi riješiti?

Čubinski kaže: »Propise § 299, smatramo kao jednu od vrlo žalosnih pojava u našem novom zakonu.« »Tu se ne govori ni o uvredi, koja je gornjim djelom učinjena, niti o kleveti, već o narušavanju »spokojstva ili mira drugoga lica«, te je već zbog toga jasno, da za odredbu gornje vrste nema mjesta u glavi, koja govori o krivičnim djelima protiv časti, i da je ovakovo smještanje potpuno nedosljedno.« — Za spokojstvo i on kaže, da je »pravno dobro, koje je vrlo rastegljivo i neodredjeno.« Nu zakon je zakon, pa stoga u tumačenju piše: »Da li su iznijete prilike bile podobne za to narušavanje, ima u svakom konkretnom slučaju da riješi sud, koji svagda mora imati takodjer u vidu, da je djelo iz § 29. kod nas metnuto u skupinu djela protiv časti, a da se stoga razglašavanje gornjih prilika mora kazniti samo pod uslovom, da je to razglašavanje moglo uvrijediti oštećenoga, smanjiti njegov ugled u društvu« i t. d.

Tu su kriteriji ovoga prestupa objektivizirani, nu zakon sasma subjektivno kaže, da se faktično naruši spokojstvo ili mir dotičnoga, a ne da se iznesu ili pronesu lične i domaće prilike, koje su podobne za to narušavanje.

Zakon je trebao, da to tako objektivno izrazi.

28. § 305. »Klevetniku, koji pred sudom izjavi, da nije istina ono, što je iznosio, i klevetu opozove, može sud ublažiti kaznu po slobodnoj ocjeni. U ovom slučaju sud može narediti, da se presuda o trošku klevetnika objavi.«

Zašto baš u ovom slučaju?

Više smisla ima propis §-a 200. njemačkoga kaznenoga zakona, po kojem se uvrijedjenomu, ako se krivac radi javne ili raspro-

stiranjem pisama i t. d. počinjene uvrede osudi, imade dosuditi pravo, da ovo osudjenje o trošku krivca objavi.

Kada je sav svijet doznao uvredu, onda neka sav svijet dozna i osudu.

29. U § 313. t. 1. stoji: »— po privatnoj tužbi bračnoga druga, roditelja, djece, braće ili sestre umrloga.«

Ili »braće ili sestara«, ili »brata ili sestre«. Oboje bi bilo dobro, samo nije dobro »braće ili sestre«.

30. § 324. Ako su kradju ili utaju, ili djelo iz § 322. ili 323. učinili bračni drugovi jedan prema drugom ili pretci prema potomcima u pravoj liniji, ne će se kazniti, ako izmedju ovih lica postoji zajednica života, a ako ova zajednica ne postoji, gonjenje se preduzima po privatnoj tužbi.«

§ 325. »Za kradje i utaje i djela iz § 322. i 323., koje izvrše pretci prema potomcima i potomci prema pretcima u sporednoj liniji, ako postoji zajednica života, i za kradju i utaju prema zadrugaru, hranitelju, tutoru ili vaspitaču, gonjenje će se preduzeti po privatnoj tužbi.«

Tu je prvo, što pada u oči, da nema odredbe za slučaj, ako potomci u pravoj liniji učine kradju i t. d. prema pretcima, bilo da su u zajednici, bilo da nisu. Nema dvojbe, da zakonodavac ni kod njih ne će, da se postupa kao kod obične kradje, nu hoće li oni spadati pod § 324. ili pod 325.? To je pitanje od praktične važnosti.

Kod zloupotrebe povjerenja iz § 369. kaže § 370.: »Ako su djela iz § 369. učinili pretci prema potomcima ili potomci prema pretcima u pravoj liniji ili jedan bračni drug prema drugomu, može sud kaznu ublažiti po slobodnoj ocjeni, a u osobito lahkim slučajevima i osloboditi od svake kazne. — Gonjenje se preduzima po privatnoj tužbi.«

Prema ovome izgleda, da su kradje potomaka prema pretcima u pravoj liniji trebale doći u § 324., koji bi se mogao, u pomanjkanju izričitoga propisa, per analogiam primjenjivati, jer ide u korist krivca.

Čubinski je takodjer opazio ovaj manjak i dolazi do zaključka, da do zakonodavnoga popunjenja te praznine treba primjenjivati § 324. zato: 1. što je u projektu 1922. god. bilo tako; dakle gornji slučaj je mogao ispasti iz sadašnjega teksta samo slučajnom griješkom; 2. što ratio legis (pažnja prema najbližim porodičnim odnosima) podjednako postoji i kod djela predaka prema potomcima u pravoj liniji i kod djela potomaka prema pretcima u pravoj liniji; 3. što bi bilo potpuno nedosljedno i nepojmljivo, ako bi se u pogledu predaka u sporednoj liniji kradja (ili utaja) smatrala kao privilegisana (po §-u 325.), a u pogledu predaka u pravoj liniji kao obična, ma da su porodični odnosi mnogo bliži.

Dolenc piše kod § 325.: »Ova ustanova obuhvaća krivična djela: a) iste vrsti kao po § 324., ali kod drugih lica: ako su ih naime učinili potomci u pravoj ili sporednoj liniji prema pretcima; na pr. unuk okrade babu« i t. d.

To je očita pogrješka u tom inače lijepom tumaču.

31. Pojam razbojništva u § 326. nije točan: »Tko silom upotrebljenom protiv nekoga lica ili prijetnjom istovremene opasnosti za život ili tijelo oduzme tudju pokretnu stvar, ili koji učini na drugi koji način neko lice nesposobnim, da spriječi ovo oduzimanje, u namjeri, da prisvajanjem stvari pribavi sebi ili drugomu protivupravnu imovinsku korist, kaznit će se kao razbojnik robijom do petnaest godina.«

Po stilizaciji izgleda, kao da ima dvije vrsti razbojništva: 1. kada se silom ili prijetnjom oduzme tudja pokretna stvar; 2. kada se u namjeri prisvojenja stvari neko lice na drugi koji način učini nesposobnim, da spriječi oduzimanje stvari. — Izgleda dakle, da u ovom drugom slučaju nije potrebno za izvršeno razbojstvo, da bude stvar oduzeta.

Toga zakonodavac nije nikako hotio, kako se to vidi i iz tumača Dolenca i Čubinskoga, — ali je stilizacija tako ispala.

Zašto se nije ostalo kod teksta § 338. austrijskoga nacrta i zašto je trebalo dodati na krivom mjestu riječi: »— ili tko učini na drugi koji način neko lice nesposobnim, da spriječi ovo oduzimanje«, nije razumljivo, obzirom na pojam sile u § 14. t. 7., koji doslovno odgovara istomu pojmu u § 9. t. 6. austr. nacrta.

32. § 330. »Ko u namjeri iznude (§ 329.) prijeti drugomu ubistvom ili kojim opće poznatim zločinstvom ili upotrijebi silu protiv lica, kaznit će se robijom do pet godina.«

Što je to: »opće poznato zločinstvo?« i gdje je uslijed toga granica izmedju obične iznude iz § 329. i opasnije forme §-a 330.?

Tu se očito radi o tiskarskoj griješki, koja je ušla u zakon. U § 254. njemačkoga kazn. zak. govori se pored ubijstva još o prijetnji paljevinom i prouzrokovanjem poplave (isto tako i u našem projektu od 1922.). Ova se dva zločina nalaze u XVII. glavi našega krivičnog zakonika, koji ima naslov: »Krivična djela protiv opće sigurnosti ljudi i imovine.« Odgovarajuća glava XXVII. njemačkoga kazn. zak. zove se: »Gemeingefährliche Verbrechen und Vergehen.«

U § 330. imala je dakle biti prijetnja »kojim opće opasnim zločinstvom.«

U istom smislu piše Čubinski, dok se Dolenc i Šilović-Frank pate sa tumačenjem izraza »opće poznato zločinstvo«, a L. Urošević tako uzima stvar, kao da u tekstu zaista stoji »opće opasnim zločinstvom.«[3])

33. Prikrivanje i jatakovanje. Ovaj naslov nosi 3. dio krivičnih djela protiv imovine, koji sadržava jedan §.

§ 333. »Ko stvari, za koje je mogao držati, da su pribavljene krivičnim djelom, prikriva, prima ih u zalogu ili u drugoj namjeri kupuje ili pomaže, da se kod drugoga proture, kaznit će se strogim zatvorom do tri godine ili novčano do 30.000 D.

Ko ovo učini, a znao je ili je morao držati, da su stvari pribavljene krivičnim djelom, kaznit će se strogim zatvorom i novčano.

Ko učini djelo iz drugog odjeljka ovoga paragrafa u vidu zanata, kaznit će se robijom do deset godina i novčano.«

3) On piše: »U ovom propisu riječ je o opasnoj iznudi, koja je opasnija od ostalih po tome, što su i zla, kojima se prijeti, velika i opasna. Ta su zla ubistvo ili druga zločinstva, koja ne ugrožavaju samo pojedinca, već nose karakter opće opasnosti (n. pr. paljevina, poplava i t. d.).« — da je ovdje zakonski izraz kriv, otome ne kaže ništa.

Za ovo djelo dobro je doduše ime »prikazivanje«, ali nije dobro »jatakovanje«. Rječnik kaže, da jatak znači: ko kod sebe sakrije hajduke ili kradljivce. — U tom smislu sadržano je jatakovanje u §§ 141. i 142.[4])

§§ 250a. i sl. srpskoga kriviènog zakonika sadržavaju i jedno i drugo te to zovu jednim imenom: »prikrivanje (jatakovanje)«, a poèinitelja: »prikrivaè (jatak)«.

Njemaèki kazneni zakon dotiènu glavu naziva doduše: »Begünstigung und Hehlerei«, ali tu zaista u šest §-a govori i o jednom i o drugom. Odgovarajuća glava austrijskog nacrta ima samo naslov »Hehlerei«, jer radi samo o prikrivanju. O jatakovanju govori prije, u drugoj glavi.

34. § 338. »Ako vrijednost imovinske koristi pribavljene prevarom ne iznosi više od t r i s t a d i n a r a, uèinilac će se kazniti zatvorom do tri mjeseca ili novèano do 3000 dinara.

Ko uèini prevaru iz nevolje, nanoseći neznatnu štetu, ali najviše do 300 d i n a r a, kaznit će se zatvorom do mjesec dana ili novèano do 1000 dinara.«

Granica od 300 D. piše se u prvom rastavku slovima, u drugom brojkama. Ista granica od 300 D. pisana je u § 365. slovima, a u § 320. brojkama. Ovo nije dosljedno i ne izgleda lijepo.

U prvom rastavku gleda se imovinska korist pribavljena po okrivljenom, a trebalo bi gledati štetu, koju je netko pretrpio, — kao što to drugi rastavak zaista i radi, — jer u § 334., u definiciji prevare stoji samo, da je potrebna namjera, da okrivljenik sebe ili drugomu pribavi kakvu imovinsku korist, a ne treba da se faktièki pribavi (što više u slučaju 2. rast. § 334. to ne smije ni biti), nego treba, da prevareni na štetu svoga ili tudjega imanja ili svojih ili tudjih imovinskih interesa nešto uèini, ili ne uèini ili trpi.

35. Kod bankrotstva kaže § 351.: »Ako se prije izrečene presude za krivièna djela predvidjena u §§ 344.—350. izjasne povjerioci, da su u svojim potraživanjima podmireni, bilo od dužnika, ili koga drugog u njegovu korist, djelimice ili potpuno, sud će ovo podmirenje uzeti u obzir pri odmjeravanju kazne: i u slučaju i z r e č e n e robije ovu u trajanju smanjiti, ako je podmirenje djelimièno, ili je zamijeniti strogim zatvorom, ako je podmirenje potpuno, a u s l u č a j u i z r e č e n o g s t r o g o g z a t v o r a i l i z a t v o r a, k a z n u u b l a ž i t i p o s l o b o d n o j o c j e n i, a k o j e p o d m i r e n j e d j e l i m i č n o, i l i o s l o b o d i t i o d s v a k e k a z n e, a k o j e p o d m i r e n j e p o t p u n o.«

Kakove i z r e č e n e robije ili i z r e č e n o g a zatvora? Ako je jedanput izrečena robija, ne može se više ublažiti u strogi zatvor, a pogotovo ne može se okrivljenik, kada je i z r e č e n strogi zatvor ili zatvor, osloboditi od svake kazne.

D o l e n c ovdje piše: »Budući da u §§ 345. do 348. nije nigdje zaprijećen kazna zatvora, valja dalji propis »u slučaju izrečenoga

[4]) Slièno Dolenc i Èubinski.

strogog zatvora i l i z a t v o r a« razumijevati tako, da sud ima prosuditi najprije prema općim propisima §§ 21., 22., 25. i 30., da li je umjesno i pravedno, da se kazna strogoga zatvora zamijeni zatvorom, i ako sud smatra, da je tome tako, tada može ići prema § 351. još dalje i kaznu ublažiti po § 72., ako je podmirenje djelimièno, a ako je podmirenje potpuno, tada može uèinioca osloboditi od svake kazne.«

Prema tome riječ »izrečena« imala bi da znači onu kaznu, koju sud nadje kod vijećanja, da treba primijeniti, a onda se ima dalje vijećati o tome, da li se ima ova ublažiti, ili optuženi potpuno osloboditi?

To nije u skladu sa početkom ovoga §-a: »Ako se prije i z r e č e n e presude« i t. d. »I z r e č e n o« je nešto gotovo, na čemu se ne mijenja.

Zašto zakonodavac ovdje nije primjenio izraz: »Zakonom zaprijećene robije«, »zakonom zaprijećenoga strogog zatvora«, ili »gdje zakon zaprijeti robiju« i t. d., — kao što to èini u § 393.?

36. Kod lihve § 358. glasi: »Kaznom iz § 357. kaznit će se i ko znajući ovo stanje pribavi prenosom k a k o v u tražbinu i nju dalje na drugoga prenese ili sam traži njeno ostvarenje.«

Tu bi bolje bilo: »takvu tražbinu«, t. j. lihvarsku.

37. § 366. t. 1.: »Kaznit će se zatvorom do godinu dana ili novèano do 10.000 dinara:

1. dužnik, koji u namjeri, da svome povjeriocu nanese štetu, proda p o k r e t n u z a l o g u, k o j a j e k o d n j e g a o s t a l a, ili koji povrijedi, uništi, neupotrebljivom uèini p o k r e t n u z a l o g u, k o j a j e k o d n j e g a o s t a l a.«

To nije lijepa stilizacija, te se može ono prvo: »p o k r e t n a z a l o g a, k o j a j e k o d n j e g a o s t a l a« — jednostavno brisati.

38. Isto tako nije lijepa stilizacija §-a 381.: »Ko od lica, koje nema petnaest godina, bez znanja njegovih roditelja ili staralaca, kupi š t o g o d, ili ko takvom licu proda š t o g o d, ili od takvoga lica u promjenu uzme š t o g o d, i time ga ošteti, kaznit će se« i t. d.

Ja bi ovako stilizirao:

»Ko od lica, koje nema petnaest godina, bez znanja njegovih roditelja ili staralaca kupi ili u promjenu uzme, ili mu proda štogod i time ga ošteti, kaznit će se« i t. d.

*

Ovo su moje skromne primjedbe, koje iznašam u svrhu, da se što bolje iskristalizira, što treba prigodom revizije krivič. zakona izmijeniti i dopuniti. Kako sam primjetio, tumačitelji smatraju svojom glavnom zadaćom, da omoguće primjenu zakona u onom obliku, u kojem jest, a da svagdje ne istaknu, da ovo ili ono nije dobro. To vrijedi naročito za dra. Dolenca, koji u predgovoru zaista ističe: »Tumač mora stajati na tvrdoj podlozi l e g i s l a t a e; on ima da gradi, a ne da ruši.«

Za rušenje, smatram, da su najpozvaniji praktični pravnici: suci i odvjetnici.

O sucu za mladje maloljetnike i o njegovu radu oko vaspitanja i popravljanja posrnulih maloljetnika

Napisao dr. Šestan Rajko, državni tužilac za mladje maloljetnike u Splitu.

Odgovornošću maloljetnika počelo se u Evropi intenzivnije baviti tek godine 1900. Neposredni povod je tome bio posebni zakon o sudovima za maloljetnike, koji je bio proglašen dvije godine prije toga (1. lipnja 1898.) u Chicagu. Taj je zakon završni akt 40-godišnjega plodnoga nastojanja američkoga pravosudja, koje je išlo za tim, da nadje pravednu i izdravu osnovicu, kako bi se posrnuli maloljetnici popravili, kako bi im se ojačala volja za pošteni rad i tako očuvali od daljega vršenja krivičnih djela.

To pravosudje polazi sa stanovišta, da kod mladjih maloljetnika nema i ne može biti krivnje u smislu krivičnoga zakona. Kod njih se može raditi samo o zapuštenosti i pokvarenosti, a nikako ne o krivnji. Krivnja leži na društvu, njegovoj manjkavoj organizaciji, u prilikama grada i sela.

Tom je konstatacijom svakoj modernoj državi opredijeljen pravac, kojim mora ići u borbi sa kriminalitetom maloljetnika.

Posrnulu mladež treba moralno pridići, nju treba vaspitanjem i popravljanjem osposobiti za samostalan rad i pošten način života.

Ta su načela, u kojima se osjeća samo duh popravka, usvojile sve moderne države, pa tako i naša kraljevina Jugoslavija.

Odmah nakon ujedinjenja je bila izdana na osnovu ovlasti pretsjednika Narodnog vijeća i na temelju zaključka povjereničkoga vijeća u Zagrebu, naredba od 13. prosinca 1918. o kažnjavanju i zaštićivanju mladeži. Ta je naredba kasnije bila uzakonjena zakonom od 23. lipnja 1922. god. Ove su odredbe prešle i u naše novo krivično zakonodavstvo kao njegova naročita vrst postupka sa posebnim odjelima redovnih sudova, za razliku od drugih opravdanijih modernih zakona, gdje su propisi o zaštićivanju i kažnjavanju mladeži iz oportunističkih, stvarnih i sistematskih razloga sabrani u posebnim krivičnim zakonima za mladež i gdje su ustrojeni potpuno zasebni sudovi za mladje maloljetnike.

Naš krivični zakon govori o odgovornosti maloljetnika u §§ 26. do 30. Po njemu su maloljetnici: djeca do navršene četrnaeste godine, mladji maloljetnici od navršene četrnaeste pa do navršene sedamnaeste godine, te stariji maloljetnici od sedamnaeste pa do navršene dvadeset i prve godine. (§ 14. br. 1. k. z.).

Odgovornost je tih maloljetnika različita već prema tome, da li se radi o djeci, mladjim ili starijim maloljetnicima.

Dijete, koje učini djelo, zbog kojega krivični zakon propisuje kaznu, ne može se goniti ni kazniti (§ 26. odj. 1. k. z.). Tu zakon polazi sa pretpostavke, da do četrnaeste godine života nema potrebne zrelosti i razvijenosti za uračunljivost. Naprotiv stariji maloljetnici krivično su

potpuno odgovorni i mogu se ne samo goniti, nego se protiv njih mogu izricati u redovitom postupku i kazne, naravno uz ograničenja navedena u § 30. k. z.

Osobitu pak pažnju posvećuje zakon mladjim maloljetnicima, a to je i razumljivo, jer se oni nalaze u najkritičnijoj dobi psihičke i fizičke nezrelosti, kad nemaju još moralne jakosti i izgradjenu dušu za slobodan i samostalan život. Oni ne znadu, što je svijet, i nemaju iskustva ni daljega pogleda u zamršeno ljudsko društvo. U njihovoj duši još nije dovoljno razvijena etička, religiozna i estetska svijest. Njihova volja nije uredjena, a niti utvrdjena, pa je posve prirodno, da ona ne može, a niti znade, bez nadzora i dnevne upute, da svoje strasti potisne na pravo im mjesto i okreće na dobru i plemenitu svrhu.

Radi svega toga takovi maloljetnici, kada prekrše krivičnu normu, ne dolaze pred redoviti sud, već potpadaju pod nadležnost suda za mladje maloljetnike, koji vodi postupak i sudjenje po naročitim propisima (§§ 433. — 454. s. k. p.). Izuzetak od toga pravila čine slučajevi iz §§ 451. odj. 5, 452. odj. 3. s. k. p. te § 28. odj. 7. k. z., odnoseći se na onoga mladjeg maloljetnika, koji se već nalazi u zavodu za vaspitanje ili popravljanje, pa nakon navršene petnaeste godine u samom zavodu ili van njega izvrši krivično djelo, koje se označuje kao zločinstvo, a toliko je zrio, da je mogao shvatiti prirodu i značaj svoga djela i prema tome shvaćanju raditi. Druga je iznimka od toga pravila i ta, što mladji maloljetnik, koji se ogriješi o kakovo krivično djelo nadležnosti državnoga suda za zaštitu države, ne spada pred naročiti sud za mladje maloljetnike, već pred izvanredni državni sud za zaštitu države (§ 25. u vezi sa § 18. zakona o državnom sudu za zaštitu države od 24. listopada 1930. br. 103.660 — »Z« 572).

Inače svako drugo krivično djelo, bilo zločinstvo ili prestup, počinjeno po mladjem maloljetniku, spada pod nadležnost suda za mladje maloljetnike (§§ 434. i 435. s. k. p.).

Kao organ za isljedjivanje izvršenoga djela i za izricanje svih odgovarajućih mjera, javlja se sudac za mladje maloljetnike (§§ 9. br. 1, 434 — 439, 441 i 443 s. k. p.), čija je dužnost, podesnim mjerama, vaspitavati i popravljati mladje kršitelje krivično-pravnih normi.

Ponosom možemo istaknuti, da ti naši novi zakoni, u pogledu propisa tičućih se odgovornosti maloljetnika, spadaju medju najnaprednije zakone čitavoga svijeta.

Dakako ni najbolji zakon ništa ne vrijedi, ako se dobro ne primjenjuje. Najpojmljiviji zakoni — veli Oppenheim u svojem poznatom djelu »Gerechtigkeit und Gesetz« — su bez vrijednosti, ako je sudsko osoblje rdjavo.

Naprotiv dobri suci umiju valjano suditi, pa bili zakoni i nedostatni.

Sudovanje je umjetnost, za koju se osim naravnih sposobnosti hoće i znanja i vježbe i nepristranosti. Sudovanje treba učiti kao i svaku drugu umjetnost. Radi toga može izvršivati sudačko zvanje samo onaj, koji se je valjano pripravljao i pribavio si za to sposobnosti.

Istaknuto pak pogotovo vrijedi za suca za mladje maloljetnike, čija je zadaća osobito teška i delikatna obzirom na njegovu glavnu funkciju, da prama etičkoj i psihičkoj zrelosti svakoga pojedinog malo-

ljetnika nadje odgovarajuću vaspitnu mjeru, koja mora popraviti i moralno pridići posrnuloga mladog delinkventa i tako mu ojačati volju za ćudoredan život.

Nije s toga čudo, da drugi napredniji narodi, osobito Amerikanci, Englezi, Francuzi i Čehoslovaci biraju suce za mladje maloljetnike osobitom savješću. Ti se izbori vrše najvećom skrupuloznošću i odluka pada uvijek na najiskusnije, najsavjesnije i najsposobnije suce u zrelijim godinama. To je i razumljivo, kada se znade, da uspjeh ovisi skoro uvijek jedino o ličnoj spremi, marljivosti, iskustvu i savjesnosti odnosnoga suca.

Polazeći sa toga jedino opravdanoga stanovišta i naš novi zakon odredjuje (§ 436. s. k. p.), da se taj postupak povjeri samo iskusnijim sucima, dakle kvalificiranim osobama, koje pored lične spreme i znanja imaju i veliko iskustvo u stvarima, koje se posredno i neposredno tiču mladjih maloljetnika.

U nekojim državama sude mladjim maloljetnicima vijeća (senati), ali to nije prikladno i naš je zakon u tom pogledu neprispodobivo bolji, jer jedino sudac pojedinac, na čijim ledjima leži čitava odgovornost za uspjeh u borbi sa kriminalitetom maloljetnika, može uz potrebito psihološko i pedagoško iskustvo naći ono uzgojno sredstvo, koje se prikazuje za svaki pojedini slučaj najprikladnije.

Time je već rečeno, kakov mora da bude sudac za mladje maloljetnike, ako želi uspješno vršiti svoju tešku i odgovornu dužnost.

Sudac za mladje maloljetnike mora prije svega biti dobar psiholog i to ne samo teoretični, već i praktični t. j. on mora poznavati čuvstva i težnje, što pokreću sa mladjim maloljetnikom; mora biti vješt u raspoznavanju njegove individualnosti; mora poznavati prilike, u kojima se javlja svaki pojedini njegov svijesni pojav; mora poznavati na licu i očima, što vlada s mladim delinkventom, te iz lica i očiju čitati njegova unutarnja stanja i je li to iskreno, ili je to pretvaranje; mora konačno poznavati njegovu naslijedjenu sposobnost i spremu te životne mu prilike i prema svemu tome udesiti svoj rad.

Jednom riječju sudac mora iz naravi i ćudi mladjeg maloljetnika — dakle iz spihologije kao naučne podloge, izvoditi pravila prama svrsi, koju hoće zakon da postigne, i motriti ne samo uspjeh svoga rada, udešenoga prama unaprijed odredjenim pravilima, već i život mladjega maloljetnika, te nastojati, da ga razumije, t. j. da si ga protumači pomoću zakona psihologije. No pri tome mora sudac biti vrlo oprezan i izbjegavati šablonu, jer je šablona svagdje, a pogotovo u postupku sa mladjim maloljetnikom, najprikladnije sredstvo za osujećenje svakoga uspjeha.

Sudac za mladje maloljetnike mora osim toga biti i dobar pedagog. On mora biti učitelj, pomagač i prijatelj posrnuloga mladjeg maloljetnika, mora se snjime baviti, ravnati njegovom voljom, njegovim životom, razvijati mu društvenu svijest, te ga svakom prilikom podučavati. Ne će propustiti nijedne zgode, a da ga ne upozori, kako nalozi i zabrane, koje mu u tu svrhu daje, nisu izljev njegove svojevolje, nego da su to nužni zahtjevi socijalnoga i političkoga poretka te inih prilika, koje svijetom vladaju i kojima se on (maloljetnik) mora radi samog sebe pokoravati.

Dakako postupak suca će biti različit prema duševnomu i tjelesnomu razvitku svakoga pojedinoga mladjeg maloljetnika, jer su napokon i maloljetnici, kao u ostalom i svi ljudi, medju sobom vrlo različiti, kakov im je nasljedni čimbenik, kojega su preuzeli od svojih roditelja. Njihovo je zamjećivanje tako različito, kao što su različne i obiteljske i školske prilike, u kojima su se učili zamjećivati. Radi toga je jasno, da će ispravni sudac kod primjenjivanja uzgojnih sredstava (§§ 443. i 446. s. k. p.) voditi o tim razlikama maloljetnika i te kako računa.

Ali, jer mora sudac upoznati dušu maloljetnika u razmjerno kratko vrijeme i to tokom izvidjaja, koji se dovršavaju hitno (§ 437. odj. 2. s. k. p.), njegov rad mora biti brz i predan.

Za to će on odmah, čim primi prijavu protiv mladjega maloljetnika, zatražiti što iscrpljuje obavijesti od školskih, upravnih i crkvenih vlasti, te od pouzdanika. Za pouzdanike može sudac za mladje maloljetnike, na prijedlog društva za uzgoj i zaštitu mladeži, a ako toga nema na prijedlog učitelja ili svećenika, postaviti i zavjeriti čestita i pouzdana muška i ženska lica, naročito iz krugova, koji se bave vaspitanjem mladeži i njegovanjem siročadi, u koliko su ta lica u takovim prilikama, da se mogu baviti mladjim maloljetnikom i biti mu od pomoći savjetom i staranjem oko podesnoga zaposlenja i čestitoga života (§§ 439. i 440. s. k. p.); sabrati obavijesti o starosti mladjega maloljetnika i o njegovu ranijem životu; kakove je ćudi i značaja; kakove su mu životne prilike, kakov mu je kućni odgoj, način othrane; kakovo mu je ponašanje prema odaslima, prama vršnjacima i mladjima; čime se bavi; kakovi su mu roditelji, da li se za nj brinu, uopće o svemu, što je u stanovitom konkretnom slučaju potrebno za ocjenu njegove individualnosti i duševne razvijenosti (§ 441. s. k. p.).

Na temelju takovih obavijesti će moći sudac bar približno znati, kakove je naravi i ćudi mladji maloljetnik, koji je prekršio krivični zakon, i kakova je njegova duševna i moralna zrelost, te će prema tome moći lako udesiti svoj budući rad onako, kako misli, da će biti najkorisnije i najbolje za takova posrnuloga maloljetnika.

Da budu te obavijesti što objektivnije, uputno će biti, da se navedene vlasti upozore na propise § 262. odj. 2. s. k. p. u vezi s § 437. odj. 1. s. k. p.

Razumljivo je, da će sudac to svoje znanje o maloljetnikovoj individualnosti i duševnoj zrelosti kasnije popuniti takodjer savjesnim preslušanjem samoga maloljetnika, te će zgodnim i umjesnim pitanjima moći brzo prodrijeti u njegovu dušu, koja redovito nije tako pokvarena, da ju iskusni i strpljivi sudac ne bi mogao osvojiti. Osim toga će sudac moći po potrebi saslušati u tu svrhu i roditelje odnosno zakonskoga zastupnika, svećenika, učitelja, gospodara i liječnika mladjega maloljetnika, kao i starateljske i administrativne vlasti, društva i zavode, koji su imali posla s tim maloljetnikom (§ 441. s. k. p.).

U postupku protiv mladjih maloljetnika nema mjesta oslobodjenju od dužnosti svjedočenja (§ 169. s. k. p.), ako se tiče posvjedočenja

činjenica, koje se odnose na utvrdjene individualnosti, stepena duševne i moralne zrelosti kao i na životne prilike maloljetnikove.

Nema sumnje, da će sudac dovršenjem tako točnih, savjesnih i iscrpljivih izvida dobiti potpunu i jasnu sliku o tome, što je maloljetnik počinio, i o onome, što je još važnije, kakovih je on duševnih i moralnih sposobnosti, te koja se mjera ukazuje za nj najprikladnijom i najkorisnijom.

Medju tim mjerama naš zakon (§ 28. k. z. te §§ 443. i 446. s. k. p.) poznaje: kućno ili školsko kažnjavanje, ukor, otpuštanje, na prokušavanje, upućivanje u zavod za vaspitanje ili u zavod za popravljanje.

Protiv mladjega maloljetnika, koji je prekršio krivičnu normu, a koji nije toliko zrio, da je mogao shvatiti prirodu i značaj svoga djela i prema tome shvaćanju raditi, sudac će rješenjem odrediti, da se ovakov maloljetnik preda roditeljima ili starateljima ili licima, koja se za nj staraju, da ga kazne, da nad njim vode nadzor i za njega se brinu (§ 27. k. z.).

Propisi zakona o sudskom krivičnom postupku upotpunjuju ove odredbe krivičnoga zakona, jer odredjuju (§ 449. t. 3. s. k. p.), da se kažnjavanje maloljetnika ostavi ne samo kući, (roditeljima ili starateljima), v e ć i š k o l i. To je i razumljivo, kada se znade, da u raznim školama, kao višoj narodnoj, gradjanskoj i stručnoj školi (zakon o narodnim školama od 5. prosinca 1929. O. N. br. 97948), a pogotovo u srednjim školama (zakon od 31. kolovoza 1929. P. br. 19311 odnosno 27. rujna 1929. P. br. 21285) imade veliki broj mladjih maloljetnika, koji spadaju, u slučaüu sukoba sa krivično-pravnim normama, pod nadležnost suda za mladje maloljetnike.

Kako će roditelji ili staratelji li učitelji kazniti takova maloljetnika, zakon ništa ne veli. Baš radi te šutnje mislim, da je zakonodavac imao pred očima kazne, koje se obično upotrebljavaju kod odgoja u kući, u osnovnim, srednjim i sličnim školama. Te bi kazne bile: tjelesne patnje (glad, udarci šibom), poniženje, uskrata ugodnosti, slobode i koristi te slično. Ali tjelesne su kazne u školama glasom izričitih propisa zakona zabranjene (§ 67. gornjeg zakona o narodnim školama i § 42 zakona o srednjim školama), pa će se te kazne moći prema tome upotrebljavati samo kod kućnoga kažnjavanja.

Na svaki pak način kazna mora prema općim pedagoškim načelima biti takova, da pobudi strah kod maloljetnika, jer će mu baš strah pred kaznom ojačati sve razloge razbora i duševnosti, a uz to će kazna takodjer služiti kao jedno vrlo važno i korisno preventivno sredstvo.

No ipak radi kazne ne smije maloljetnik zamrziti svoga odgojitelja. jer mržnja i strah, kako je poznato, priječe povoljni utjecaj odgojiteljev na maloljetnika. Sudac će nastojati, da maloljetnik uvidi svoj grijeh, pa da ga kažnjava izričito za to, što je prekršio krivičnu normu. Time će ukloniti od sebe mržnju i svaliti svu neugodnost kazne na nevaljali čin.

Naročito treba paziti, da se kao kaznu ništa ne upotrijebi, što bi smetalo, zapriječilo ili slabilo duševni i tjelesni razvoj maloljetnika.

Dužnost je suca paziti, da se njegove odredbe u pogledu kažnjavanja mladjih maloljetnika izvršavaju onako, kako je on naložio, a

to će najlakše postići putem pouzdanika, koji se mogu i u tu svrhu upotrijebiti (§ 440. s. k. p.).

Protiv mladoga kršitelja krivično pravnih normi, koji je toliko zrio, da je mogao shvatiti prirodu i značaj svoga djela i prema tome shvaćanju raditi, sudac će izreći u k o r, ako je krivično djelo neznatnije prirode i ako je poteklo iz očevidne nepromišljenosti ili lakomislenosti. (§ 28. odj. 2. k. z.).

Ukor, kako i sama riječ kaže, sastoji se u tome, da se mladjega maloljetnika na ročištu (§ 443. s. k. p.) odnosno na usmenom pretresu (§ 446. s. k. p.) ukori za počinjeno krivično djelo, t. j. da mu se predoče sve ružne strane i štetnost njegova djela; da ga se pouči, kako to njegovo djelo po zakonu nije dozvoljeno i da ga se najozbiljnije opomene, prikazavši mu, što ga u buduće čeka, ne bude li se popravio. Svakako ukor mora biti izrečen na način, da ostavi na maloljetnika š t o j a č i m o r a l n i u t i s a k, jer će inače promašiti svoju svrhu.

Mladji će se pak maloljetnik otpustiti na prokušavanje za vrijeme do jedne godine i to pod neprekidnim nadzorom zakonskoga zastupnika ili pouzdanika, ako je krivično djelo poteklo iz očevidne nepromišljenosti i lakomislenosti, a teže je prirode (§ 28. odj. 3. k. z. i § 443. br. 2. s. k. p.).

Koje je djelo lakše, a koje teže prirode, zakon ne kaže, pak je za to sudac ovlašten, da to u okviru općenite upute zakona samostalno prosudi Pri tome će mu služiti putokaz u prvom redu odgovornost maloljetnika u subjektivnom pogledu, (kakov je motiv djela, da li je jako ružan, nizak, nečastan ili je pak sa ljudskog gledišta koliko toliko opravdan, da uopće ne važi kao nečastan, i da li krivično djelo pokazuje zao značaj maloljetnika), a onda u drugom redu, kakova je posljedica djela u objektivnom pogledu.

Otpuštanje na prokušavanje je jedno od najvažnijih i najboljih uzgojnih sredstava, jer je kadro uz pravilnu primjenu i uz razmjerno kratko vrijeme i neznatne troškove posmuloga maloljetnika u njegovom budućem životu dovesti na pravi put. Ta mjera nije ništa drugo nego jedna forma uslovne osude (§ 65. k. z.). Ona je kopija američkog probacijonog sustava uslovne osude »system of the probation«, koja kao kriminalno-političko sredstvo imade istu, a možda i još bolju vaspitnu i preventivnu svrhu nego li sam kazna.

Baš obzirom na važnost te mjere odredjuje zakon, da izvršenje otpuštanja na prokušavanje (§ 443. br. 2. s. k. p.) i staranje oko nadzora mladjega maloljetnika za vrijeme prokušavanja pripada s u c u z a m l a d j e m a l o l j e t n i k e, koji je tu mjeru odredio u prvom stepenu, a tek u iznimnim slučajevima njegovu zamjeniku (§ 436. odj. 2 s. k. p.). On mora uputiti lice, pouzdanika, kome je povjerio nadzor i brigu oko maloljetnika, kako će nadzirati i uzgajati povjerenoga mu maloljetnika te kako će ga izvještavati o njegovom vladanju i životu. (449. odj. 1. i 454. odj. 1. s. k. p.). Iz toga slijedi, da čitav teret oko uzgoja i popravka mladjega maloljetnika, koji se nalazi na prokušavanju, pada ne samo na suca, nego i na pouzdanika, pa je shvatljivo, da će sličnim svojstvima i sposobnostima tih pouzdanika redovito ovisiti uspjeh odredjene mjere. To nam najbolje pokazuje američka praksa. koja je upravo putem svojih pouzdanika (probation officer) postigla

u pobijanju kriminaliteta mladjih maloljetnika upravo ogromnih uspjeha.

Jasno je prema tome, da će sudac posvetiti osobitu pažnju izboru osobe, kojoj kani povjeriti nadzor i brigu oko maloljetnika na prokušavanju. Najprikladnije su osobe za to, specijalno kod nas, gdje nema odviše društava za uzgoj i zaštitu mladeži, učitelji i svećenici, koji su cijeli svoj život posvetili uzgoju omladine i koji uz to poznaju osobno obiteljske i druge prilike madjega maloljetnika, kojega treba popraviti.

Naravski i dobar pouzdanik mora nastojati, da što prije upozna individualnost maloljetnika te stepen njegove moralne i duševne zrelosti. Osim toga valjani će pouzdanik stalno i neprekidno nadzirati povjerenoga mu maloljetnika. Ali to njegovo nadziranje ne smije preći u uhadjanje, jer bi to moglo uroditi mržnjom. Nadzor mora tako udesiti, da izgleda više kao slobodno općenje. Pouzdanik mora osobito paziti na to, da maloljetnik izvršuje njegove naloge i naputke. On mora tako postupati, da ga maloljetnik zavoli i štuje, da ga se boji i da ima u njega potpuno povjerenje, a to će postići, ako je u svakoj prilici spreman pokazati mu, što je dobro i što je istina, a uz to i svakom prilikom progoniti njegove pogrješke.

Naročita je pak dužnost pouzdanika, da što češće izvješćuje suca o vladanju i životu maloljetnika (§ 449. odj. 1. s. k. p.). Opazi li sudac, da se je maloljetnik odao pijančevanju, nećudorednom ili skitničkom životu, ili ako inače pokaže znakove nevaljanosti ili se ogriješi protiv naredjenoga nadzora i staranja, može narediti koju od mjera preventivnoga značaja spomenutih u § 449. s. k. p. Može naime produžiti vrijeme prokušavanja za još jednu godinu, ili promijeniti staraoca i pooštriti nadzorne mjere, ili ukoriti mladjega maloljetnika ili ostaviti njegovo kažnjavanje kući ili školi. Vidi li, da maloljetniku treba zaposlenja, odredit će, da uči zanat ili da pohadja školu, koja odgovara njegovim godinama, obrazovanju i njegovim prilikama. Naredit će napokon, da mladji maloljetnik ima odredjenih dana doći k njemu radi polaganja računa o vladanju i životu.

Jedino, ako mladji maloljetnik za vrijeme prokušavanja i prije navršene sedamnaeste godine učini krivično djelo teže prirode, pokrenut će sudac zakonski postupak t. j. naredit će potrebne obične izvidjaje (§ 439. s. k. p.), koje vrši sam lično ili pomoću javnih organa i vlasti ili pomoću pouzdanika, koga on odredi.

Ističe li pak vrijeme prokušavanja bez opoziva, a to biva, kada se maloljetnik besprijekorno ponaša, ima se postupak, koji je bio pokrenut, obustaviti.

Nakon navedenoga ne treba posebice isticati, koliku važnost polaže zakon kod primjenjivanja te mjere (otpuštanja na prokušavanje maloljetnika) na pouzdanike, pa za to i predvidja, da se čestiti, siromašni pouzdanici, koji se uvećoj mjeri i sa osobitom ljubavlju bave zaštitnim nadzorom oko posrnulih maloljetnika, mogu pače i nagraditi (§ 440. odj. 4. s. k. p.).

Sve do sada spomenute mjere t. j. kućno ili školsko kažnjavanje, ukor i otpuštanje na prokušavanje će sudac odrediti, ako nije potrebno ni vaspitanje ni popravljanje mladjih maloljetnika (§ 28. odj. 4. k. z.).

Ako je pak mladji maloljetnik napušten i moralno pokvaren, sudac će ga na osnovu §§ 27. i 28. k. z. uputiti u državni zavod za vaspitanje.

Koji su maloljetnici napušteni, a koji su moralno pokvareni?

Život u obitelji razvija u maloljetniku razbor i duševnost, ako vladaju obiteljskim životom etični zakoni, jer sama briga roditeljska, njihov način života i njihov rad jesu utisci, pod utjecajem kojih se razvija njegova duševnost. Ako maloljetnik živi u lošoj obitelji, (roditelji su skloni vršenju krivičnih djela, vikli su na nerad ili na prosjačenje, provode nepošten ili nećudoredan život, zlostavljaju maloljetnika, ostavljaju ga, da gladuje i da ljenčari, priječe mu polazak škole, navadjaju ga na zabranjene čine i t. d.) ili uopće nema obitelji, a nitko ga sebi ne prikloni, on postaje napušten, razvije se od njega t. zv. u l i č n j a k. To je tipičan primjer napuštenoga maloljetnika. On se pozna po drzovitom ponašanju, kojim odaje, da ne pozna razlike medju sobom i odraslim, boljim, razumnijim, uglednijim i jačim. On nema društvene svijesti, pa ni srama ni ponosa. Tudje dobre čine ne opaža, pa da ih i njemu čine. On ne razlikuje pravde ili nepravde, pazi samo na svoju volju i na vanjsku silu, koju mrzi i svakim je sredstvom nastoji prevladati.

Razvije li se kod toga napuštenoga maloljetnika za vremena još i sebični razbor, onda upada iz jednoga zla u drugo, te postaje kao p o k v a r e n o čeljade osobito opasan po društveni poredak.

Takvi pokvareni i napušteni maloljetnici bez obzira, da li jesu ili nisu toliko zreli, da mogu shvatiti prirodu i značaj svoga djela i prama tome shvaćanju raditi, spadaju, kada prekrše krivični zakon, u zavod za vaspitanje, jer je baš svrha toga zavoda, da odgoji napuštenoga i pokvarenoga maloljetnika, da ga sačuva od potopune moralne propasti, da ga tako odvrati od zlih djela, suzbije u njemu sklonost na besposličenje i uguši u zametku klice zla .

Kada su pak takovi maloljetnici tako pokvareni, da ne mogu biti primljeni u zavod za vaspitanje, sudac će ih ili uputiti u zavod za popravljanje (§ 28. odj. 6. k. z.). U zavod pak za vaspitanje ne će biti primljeni ti maloljetnici, kada postoji pogibelj, da svojim ponašanjem pokvare one, koji se već nalaze u zavodu za vaspitanje, a takovi bi bili oni napušteni i pokvareni maloljetnici, kod kojih je ubijena i zadnja klica etičke i moralne svijesti i koji se radi toga podadu razvratnomu životu, bludničenju i pijančevanju, skitnji i profesijonalnomu kockanju.

Po tim kriterijama sudac za mladje maloljetnike postupati će, kada bude rješavao pitanje, da li treba stanovitoga napuštenoga i pokvarenoga maloljetnika uputiti u zavod za vaspitanje ili u zavod za popravljanje (§§ 9., 10., 443., 545. s. k. p. i čl. 15. uvodnoga zakona).

Ti se zavodi osnivaju posebnom uredbom ministra pravde, a mogu biti privatni ili državni ili banovinski ili općinski (čl. 1. i 4. uredbe o osnivanju i radu državnih zavoda za vaspitanje i popravljanje djece i mladjih maloljetnika od 18. siječnja 1930. br. 5297). Uzgajanje i popravljanje tih maloljetnika vrši se pod nadzorom ministra pravde i pod ličnom odgovornošću upravnika zavoda, koji se bira natječajem iz redova istaknutih pedagoških radnika (čl. 4. odj. 3., 9. i 10. citirane uredbe).

Sa danom smještenja maloljetnika u zavod za vaspitanje ili popravljanje prestaje za vrijeme, dok traje vaspitanje odnosno popravljanje, očinska ili starateljska vlast, u koliko se tiče vaspitanja odnosno popravljanja, i prelazi na starješinu zavoda (§ 451. odj. l. s. k. p.).

Pokaže li maloljetnik u zavodu za vaspitanje nakon bar godinu dana, a u zavodu za popravljanje nakon tri godine boravka znakove potpunoga popravljanja, može ga sudac (radi li se o maloljetniku zavoda za vaspitanje) odnosno ministar pravde (radi li se o maloljetniku zavoda za popravljanje na prijedlog uprave zavoda uslovno otpustiti uz podesan zaštitni nadzor (§ 451. odj. 3. i 452. odj. 2. s. k. p.). Ovo će sudac riješiti po prethodnom saslušanju maloljetnika, upravnika zavoda, državnoga tužioca za mladje maloljetnike, a — po mogućnosti — i roditelja ili zakonskoga zastupnika.

Proteče li vrijeme od jedne godine po uslovnom otpuštanju iz zavoda za vaspitanje bez prijekora, smatra se maloljetnik konačno otpušten iz zavoda. U protivnom slučaju može sudac narediti, da se maloljetnik ponovno vrati u zavod, ako još nije navršio dvadesetiprvu godinu i ako nije učinio teže krivično djelo(§ 451. odj. 4. s. k. p.).

Isto tako smatra se maloljetnik, koji je uslovno otpušten iz zavoda za popravljanje, potpuno slobodnim, ako se je pesprijekorno ponašao za godinu dana nakon uslovnog otpusta. Ogriješi li se mladji maloljetnik za vrijeme od jedne godine o dužnosti, pod kojima je uslovno otpušten — tako, da nema nade za dalji njegov čestiti život, ministar pravde vratiti će ga u zavod radi daljeg popravljanja (§ 452. odj. 3. s. k. p.).

Pokaže li se za vrijeme popravljanja bar od jedne godine po vladanju i po radljivosti mladjega maloljetnika, da je za njegov trajni moralni preobražaj i popravljanje kao i za dalji njegov čestiti život potrebno samo vaspitanje, može sudac za mladje maloljetnike po prijedlogu uprave zavoda, izvršivši potrebne izvidjaje, riješiti, da se odustaje od daljega držanja u zavodu za popravljanje i maloljetnik predaje u zavod za vaspitanje, u koliko već nije navršio dvadeset i jednu godinu (§ 453. s. k. p.).

To bi u kratko bile smjernice, kojih se mora držati sudac za mladje maloljetnike kod svoga opsežnoga i delikatnoga rada oko podizanja posrnule mladeži i suzbijanja njihova kriminaliteta, ako želi, da ta njegova naročito važna, odgovorna i teška dužnost bude odgovarala intencijama zakonodavca u pogledu kriminalne prevencije mladjih maloljetnika.

Dakako takov je rad i mnogostran i zamršen, te skopčan velikim gubitkom vremena, pa bi za to sudac za mladje maloljetnike morao biti, barem kod većih sudova, oslodjen od svake druge dužnosti, jer bi se tek onda mogao čitav posvetiti svojoj uzvišenoj zadaći. Jedino bi bilo vrlo uputno povjeriti sucu za mladje maloljetnike potpuno ili djelomično vršenje poslova starataljske vlasti za lica, protiv kojih postupa zbog privičnih djela (§ 436. odj. 3. s. k. p.), jer će tako čitav njegov posao oko podizanja, vaspitanja i popravljanja posrnule mladeži biti uspješniji, a upliv jači.

Siromaško pravo i dužnost biljegovanja punomoći za zastupanje stranke po odvjetniku

Priopćio Petaj Petar, odvjetnik u Zagrebu.

Kotarski sud II. u Zagrebu počeo je početkom godine 1930. zahtijevati, da siromašna lica, koja na temelju čl. 5. br. 6 zakona o izmjenama i dopunama u zakonima o taksama i pristojbama od 25. listopada 1923, imaju uvjerenje o siromaštvu, moraju plaćati taksu na punomoć svoga odvjetnika u parnicama odnosno ovrhama, jer da ta punomoć nije oproštena od takse.

Ja držim, da ta praksa nije na zakonu osnovana.

Član 5. spomenutoga zakona odredjuje: »Takse ne plaćaju st. 6 siromašna lica, koja doprinesu propisno uvjerenje o siromaštvu.«

Zakon kaže »takse ne plaćaju« — dakle općenito.

Ne pravi razlike, da li na podneske ili priloge podneska. Punomoć je većinom prilog podnesku.

Pravilnik za izvršenje odredaba o taksama i zakona o državnoj trošarini, taksama i pristojbama od 27. lipnja 1921. i njegovih izmjena i dopuna od 20. prosinca 1921. i propisa i zakona o izmjenama i dopunama u zakonima od taksama i pristojbama od 25. listopada 1923., i od 6. studenoga 1923. opširno tumači u čl. 1. ustanove čl. 5. st. 6. gore citiranog zakona, nu nigdje ne naredjuje, da siromaška lica moraju plaćati taksu na punomoć.

U točki 24. pravilnika se propisuje: »Uvjerenje o siromaštvu može se upotrijebiti, samo da se ne plati taksa tarifom odredjena za gradjanske sporove Tbr. 173. do 192., ali za pribiranje i prevodjenje dokumenata, potrebnih za dokaze u gradjanskim, krivičnim i administrativnim sporovima, ne će se plaćati taksa, ako je molilac siromaškoga stanja«.

Zar nije punomoć odvjetnika dokumenat, na temelju koga može zastupati siromaško lice. Za opunomoćivanje ili otkazivanje punomoćja plaća se taksa po Tbr. 144. i 145., a zakon kaže općenito: takse ne plaćaju siromašna lica.

Član 7. taksenoga jakona izričito naredjuje: »Kada god se na osnovu ovoga ili drugoga koga zakona u naročitom cilju izdaju bez naplate takse kakve isprave, pismena, svjedočbe, uvjerenja i t. d., onda se uvijek mora u njima označiti, u kojem je cilju izdana takva isprava«.

Siromaško lice mora na punomoćju navesti datum svjedočbe siromaštva i u kojem cilju izdaje istu (pravilnik čl. 1. st. 33.).

Držeći se tih propisa, nijedan sud u praljevini Jugoslaviji, što mi je poznato iz prakse, a naročito u Sloveniji u Vojvodini i Bosni, ne traži u takovim parnicama biljeg na punomoć, samo to zahtijeva kotarski sud II. u Zagrebu.

Tako je bilo za valjanosti čl. 5. točke 6 navedenoga zakona za siromašna lica, koja su imala uvjerenje o siromaštvu u svojim parnicama. Još je manje opravdan zahtjev plaćanja takse na punomoć iza 1. kolovoza 1930., kada je stupila na snagu sedma glava zakona od 13. srpnja 1929. o sudskom postupanju u gradjanskim parnicama. —

Siromaško pravo §§ 164. — 174. uslijed zakona od 9. srpnja 1930. uvodni zakon za zakonik o sudskom postupku u gradjanskim parnicama čl. 1.

Po ovom zakonu može sud, brižljivo ocjenjujući sve okolnosti, priznati siromaško pravo onoj stranci, koja ne može parnične troškove snositi bez štete po nužno izdržavanje svoje i svoje porodice (§ 164.).

Prema § 165. priznanjem siromaškoga prava dobije stranka u toj parnici st. 1. privremeno oslobodjenje od plaćanja taksa i drugih državnih pristojbi, koje se plaćaju povodom parnice.

Zakon o sudskim taksama od 3. svibnja 1930. (obnarodovan u br. 134. Službenih novina od 17. lipnja 1930.) § 8. st. 4. glasi: »Dejstvo priznanja siromaškoga prava počinje onoga dana, kada se sudu preda molba sa uvjerenjem o siromaškom stanju i vrijedi za sve spise, radnje i isprave, za koje je po propisu § 2. ovoga zakona nastala taksena obveza toga dana i kasnije.«

Pravilnik o izvršenju zakona o sudskim taksama — Siromaško pravo čl. 12. st. (1) odredjuje: »Lice, kome sud na osnovu § 164. i dalje grpp. prizna siromaško pravo, oslobodjeno je od plaćanja taksa u svim postupcima, koji su navedeni u § 1. zakona o sudskim taksama«.

Ako bi se na punomoć morala plaćati taksa, to bi zakon sigurno bio odredio.

Zahtjev plaćanja takse na punomoć lica, kojemu je priznato siromaško pravo, njegovu zastupniku odvjetniku osnivaju primjenjivači valjda na nazoru, kada si to lice može uzeti zastupnika odvjetnika, da može platiti i taksu na punomoć, odnosno da gubi priznato mu siromaško pravo, što sasma ispravno oprovrgava pisac raspave »Siromaško pravo i neobavezno zastupanje po odvjetniku« u »Mjesečniku« od godine 1931. br. 3. str. 124.

Psihologija novca

Napisao dr. Stahuljak Milan, profesor u Zagrebu.

(Nastavak)

RASIPNOST.

Ekspanzija kvalitete, koju su Rimljani izražavali »Qualis pater, talis filius«, ima i svojih granica. Slavu Perikla, Cicerona, R. Wagnera i drugih velikana nijesu postigli njihovi sinovi, kaže povijest. Ali i u običnom životu nailazimo na pojavu, da se roditelji odijevaju »priprosto« i »jednostavnije«, a njihova djeca »finije« i »bolje«. Jedan ekstrem izaziva drugi ekstrem, tiranija izaziva reakciju. Tiranija očeve škrtosti[224] izaziva rasipnost sina.[225]) To se je moralo često ponavljati, pa tako i nastade francuska poslovica: »A pere avare, enfant prodigue«.[226]) Rasipni sin vrlo je slikovito prikazan u poznatoj priči, koju je zabilježio sv. Luka u svom Evandjelju (gl. 15.). Po tradiciji bio je sv. Luka i slikar

[224]) Molière, str. 45.
[225]) Molière, str. 68.
[226]) »prodigue« od latinske riječi »prodigus« (od »prod-igo«, od prod-ago«), što znači prosipati, rasipati, rasteći.

pa je lako moguće, da je njegov slikoviti prikaz potaknuo i druge slikare, da obrade priču o »rasipnom sinu«. Tu su priču prikazali slikarski majstori Rembrandt, Dürer, Murillo, Teniers, Honthorst i drugi. Pače je francuski pjesnik Scribe sastavio tekst za operu, koju je uglazbio Auber. Pita se, da li je u toj priči otac »škrt«, a sin (mladji) rasipan u Jevons[228]) — »kad je netko htio svoje vlasništvo zgusnuti u najmanji našem smislu riječi?

Mladji sin, kad je dobio svoj dio, — kaže priča — skupljao je taj svoj dio nekoliko dana. Da ga je skupljao nekoliko dana, to znači, da se je taj »dio« sastojao u zemljišnim produktima, odnosno u produktima kućnoga gospodarstva: odijelo, pokućstvo, nakiti od kovine,[227]) a ne u novcu.Novac u tehničkom smislu nastade — kako veli Jevons[228]) »kada je netko htio svoje vlasništvo zgusnuti u najmanji prostor, da ga može neko vrijeme čuvati (ne trošiti) ili sa sobom ponesti na veliko putovanje ili ga poslati prijatelju, koji obitava u velikoj udaljenosti. Ali u tu svrhu trebamo nešto, što je male težine, što zauzima malo prostora, a ipak je puno vrijedno i što u svakom mjestu na svijetu biva priznato kao punovrijedno«.

»Kad je mladji sin pokupio svoj dio za nekoliko dana« — nastavlja Evandjelje — »otidje u dalnju zemlju; i prosu ondje imanje svoje živeći besputno«. U »dalnju zemlju« znači u tudjinu. U ono doba nije bilo medjunarodnog prava te je tudjinac bio bespravan, ali tudjinac, koji bi sa sobom donio robu, koja je nadomještavala dobra proizvedena neposrednom zamjenom, dobio bi socijalnu zaštitu. Trgovac u početku trgovine je tudjinac.[229]) Ta roba štitila je tudjinca od svih neugodnih posljedica bespravnosti, a na tom se temelje i pretečе oblikâ medjunarodnoga prava u Rimljana »amicitia«, hospitium«. Tudjinci i danas imaju neke povlastice na štetu domaćeg elementa. Mi se i danas povodimo za »modom«, koja je importirana iz tudje zemlje, pa kako se to ne bi još u većoj mjeri zbivalo u staro doba? Herodot naglašuje, da su u Babilonu žene bile prostitutke samo za tudjince, koji su tim ženama kao protučinidbu davali dragocjene predmete — prema Jevonsu[228]) — »priznate« kao punovrijedne.

Tako je i »mladji sin« u tudjini živući besputno (t. 13.) »s kurvama« (t. 30.) »svoje imanje prosuo«. Prosuo je produkte naturalnoga gospodarstva.[230]) Pojam »prosuti« tumači u starom vijeku i Ciceron ma da se njegov tumač odnosi na novčano gospodarstvo. Ciceron[231]) podaje definiciju rasipnika »Rasipnici« (prodigi) su oni, koji gozbama, razdiobama mesa, gladijatorskim borbama, prikazivanjem igara svoj novac sipaju (profundunt) za one stvari na koje će spomen ostati ili kratko vrijeme ili ne će nikako«. Ujedno se Ciceron poziva na Aristotela » pravom kori Aristotel one, koji ne pobijaju takve »effusiones pecuniarum«, kojima se stiče popularitet kod množine«. »Prosuti« je metaforički izraz uzet od lijevanja vode. Voda pak, gdje je ima mnogo, nije »gospodarsko dobro«. Prema tomu onaj, koji svoje

[227]) spomenuto u t. 22.
[228]) »Geld und Geldverkehr«, str. 15.
[229]) Primjer Feničana već je gore (str. 192 i 278 o. r.) spomenut
[230]) O tima pobliže Jevons »Geld und Geldverkehr«, str. 15 — 30.
[231]) De off. II, 16.

imanje »sipa«, ne postupa gospodarski, ne postupa po gospodarskom principu, kojega je bitno obilježje osnova, mjera, mjerenje vrijednosti; postupa dakle pretjerano, l a k o u m n o.

»Mladji sin« nije dakle postupao gospodarski,[232]) nije postavljao granicâ svojim užicima, ali u koliko se gospodarski produkti naturalnoga gospodarstva ne mogu tako dugo čuvati, u toliko još nema prave rasipnosti, ma da Evandjelje kaže, da je sin u tudjini »p o t r o š i o s v e«.

Još u tudjini osvijesti rasipnika glad te kliče: »Najamnici u oca mojega imaju hljeba i suviše« i vrati se kući. — Kad se je sin povratio i pokajao t. j. osjetio gorke p o s l j e d i c e r a v n o d u š j a p r e m a v r i j e d n o s t i, reče otac slugama: »Iznesite najljepšu haljinu i obucite ga, podajte mu prsten na ruku, obuću na noge. Dovedite tele ugojeno te ga zakoljite, da jedemo i da se veselimo«. To se je sve točno po nalogu očevu izvršilo, kako izvješćuje evandjelista Luka. Stariji sin prigovarao je toj svečanosti to više, što njemu, ma da je čestito služio već toliko godina svoga oca i bio ocu poslušan, otac nije nikad dao jareta, da bi se proveselio sa svojim društvom (t. 29.). Otac mu odgovori: »Sine! Ti si svagda sa mnom.[233]) Sve moje je i tvoje«.[234])

U ovo nekoliko riječi iznesen je tip naturalnoga, agrarnoga gospodarstva:

Ponajprije se ukazuje uzajamna ovisnost izmedju gospodara i slugû, kojoj je temelj subjektivnost, osobnost, a tako je i u jednakim prilikama crtano naturalno gospodarstvo kod Homera. S tim u svezi ističe se u radnom odnosu osobna podredjenost subjektivnosti gospodarevoj »I otišavši[235]) pribi se kod jednoga čovjeka u onoj (tudjoj) zemlji i o n g a posla u polje s v o j e, da čuva svinje« (t. 15.); a stariji sin kaže: »Eto t e b e služim već toliko godina i nikad ne prestupih t v o j e zapovijesti« (t. 29.) t. j. čovjek kao radna osoba stupa u odnos neslobode i podredjenosti pod drugoga čovjeka. — O uzrocima i opravdanosti tog odnosa s historijskoga gledišta govori Buchenberger.[236]) Gledište psihološko u odnosu neslobodnog, prisilnog rada ističu Wagner[237]) i Buchenberger.[238]) Strah od kazne je — u tom odnosu — I. dio II. Wagnerovog Leitmotiva. Kazna se sastoji u oduzeću hrane ili u smanjivanju kvalitete »Mladji sin nije smio jesti ni roščiće, koje svinje jedjahu« (t. 16.). Prijetnja kaznom kod neposluha je vanjsko sredstvo, vanjska prisila, ali ta prisila je ipak nutarnja, p s i h i č k a. Sva ta sredstva (prisila, kazna) djeluju psihički. Taj dio II. Leitmotiva ima s tim sredstvima važno mjesto u gospodarskom radu i propustu. Po Buchenbergeru kod prisilnog rada djeluje na neslobodnog radnika niti osjećaj časti niti osjećaj dužnosti nego najviše strah od kazne. Buchenberger ističe i upotrebu t v r d i h kaznenih sredstava, a i u Homera kazni gospodar slugu posve samovoljno ili da ga proda ili da ga ubije.

232) Rasipnost je povreda gospodarstvenosti, uči Heller op. c. str. 193.

233) Mladji sin ima prednost, jer dolazi i z t u d j i n e. O dalnjem značenju te rečenice govori se niže.

234) To je »majorat«.

235) Mladji sin, kad je sve potrošio.

236) Op. c. I. § 16. str. 84 — 86.

237) Op. c. I. str. 93 — 95.

238) Op. c. § 19.

Medjutim potonje Buchenbergerovo shvaćanje ne nosi biljeg općenitosti, ono je jednostrano.[239]) S toga prihvaćamo djelovanje i II. dijela Wagnerovog II. Leitmotiva, koji je označen kao »nada na priznanje«, ali budući da je »priznanje«, »nagrada« i sl. istaknuto već gore,[240]) gdje se izlaže veća vrijednost osobne činidbe, to ćemo ovdje spomenuti samo protučinidbe gospodara.

Protučinidbe gospodara odnosno poslodavca — jer uz robove (t. 22. i 23.) rade i slobodni (mladji sin u tudjini) (t. 15.), stariji sin kod svog oca (t. 29.), a tako i u Homera — odrazuju se u subjektivnoj uzajamnosti. Gospodar (poslodavac) daje za plaću stan i hranu: »Najamnici moga oca« — kaže mladji sin — »imaju h l j e b a i suviše« (t. 17.). Iz toga izviru psihološke posljedice:

Plaća u naturalijama jest za radnika apsolutna vrijednost pa eventualna vrijednosna kolebanja padaju na teret gospodara (poslodavca). Osim toga gospodar ima interes, da sluge drži u dobrom djelatnom stanju. To ističe lijepo naš Juraj Križanić:[241]) »Kralj mora da gleda obogatiti svoje podanike, pa će i sam biti bogat«. Devedeset i pet godina kasnije[242]) kaže slično Quesnay:[243]) »Siromašni seljaci, siromašno kraljevstvo, siromašni kralj«.[244]) — Konačno radnik plaćen u naturalijama radi više, jer s u č e s t v u j e u uspjehu gospodareva gospodarstva, a iz toga odnosa proizlaze ugodniji, familijarniji odnosi izmedju gospodara i njegovih radnika. To već pokazuje i izraz familia. U širem smislu »familia« je sve, što pripada jednom čovjeku, jednoj kući: ljudi, imovina, stvari. Aristotel u Polit. I. c. 2. § 4. kaže: »Rob je živi posjedovni predmet kuće«.[245])

U užem smislu označuje »familia« sve osobe, koje su pod vlašću »patris familias«: žena, djeca, robovi. Caesar pripovijeda,[246]) da je Orgetorig doveo na sud »omnem suam familiam ad hominum milia decem«. Rečeni ugodniji i familijarniji odnos dokumentira se i u Homera. Ističe se prijazan saobraćaj u kući kralja Alkinoja izmedju kraljeve kćeri Nauzikaje i njezinih sluškinja. U palači kralja Odiseja odgajaju se robovi kao i sinovi, robinje kao kćeri kraljevske. Robovi radosno primaju Telemaha, kad se vraća sa putovanja, učestvuju u nemiloj sudbi Odiseja; raduju se, kad se Odisej povrati. I u drugim kućama gospodarica i kćeri obavljaju zajedno sa sluškinjama tkalačke poslove, peru rublje, pri poslu zajedno pjevaju, zajedno se loptaju. Zajednica ne samo u radu, nego i u zabavi. Uz robove rade i slobodni nadničari za plaću, koja je hrana i odijelo. Posao slugû obavljaju i sinovi gospodara i go-

239) Za kasnije doba s većom gospodarskom produkcijom dopušta Buchenberger blaži postupak.

240) Str. 288.

241) U Predgovoru svoga djela »Razgovori ob vladateljstvu« g. 1663. Križanić je živio od 1618. — 1683. god.

242) T. j. god. 1758.

243) Osnivač fiziokratskoga sustava. Quesnay je živio od 1694. — 1774. godine.

244) U epigrafu, što ga je stavio na čelo svoga spisa »Opća načela za ekonomsku upravu poljodjelske praljevine«.

245) *ὁ δοῦλος κτῆμα τι ἔμψυχον*

246) U Comment. d. bello Gall. I, c. 3.

spodari sami. Tako i u Evandjelju: Uz uzajamni rad slugû, gospodara i njegovog sina, uz plaću u naturalijama, sluge zajedno s gospodarom i s njegovim sinom goste se, vesele se i pjevaju pače i podvikuju (t. 25.). kad se slavi povratak izgubljenog sina, uskrsnuće mrtvaca (t. 32.).

Maleni gospodarski krug — kako je ovdje prikazan — pogoduje sasvim je neznatna dioba rada, što potvrdjuju Gide[247]) i Schmoller.[248])

Zemljišni posjed poradi svoje negibivosti najviše je sposoban za kolektivnu imovinu, najzgodniji je objekt nasljedstva. »Ti si svagda sa mnom; sve moje je tvoje«, kaže otac starijemu sinu, koji se ne dijeli niti se može dijeliti od oca. Tako nastaju korelativi: nekretnina — razvitku zajednice, jedinstvenih mjera, jedinstvenosti. S tim u skladu nasljedstvo.

U naturalnom gospodarstvu vraća se dar »in natura«: Jedan je dužan sto oka ulja, drugi sto oka pšenice.[249]) Naša drama dogodila se davno prije Krista jer za Kristovo doba su farizeji »srebroljupci«, Juda je izdao Krista za 30 srebrnika, čime se označuju elementi novčanoga gospodarstva.

U novčanom gospodarstvu sasvim je drukčiji život: Osobni elementi sve se više gube. Tako i ona ovisnost izmedju gospodara i slugû. Gospodar može birati sluge i sluge mogu birati gospodara. Nastupa dakle sve veća o b j e k t i v n o s t, stvarna ovisnost i individualna sloboda, koja se sastoji u mogućnosti biranja. Sve veća ovisnost o objektivnoj činidbi vrijednog novca, a sve manja ovisnost o osobnoj funkciji. Kako objektivni i tehnički elementi bivaju jaič od osobnih, tako mjesto osobne podredjenosti nastaje podredjenost objektivnoj svrsi.[250]) Rad se više ne plaća naturalijama nego novcem. Tako biva djelatnost objektivirana, ličnost slobodnija[251]) t. j. osobni oblik radnoga odnosa prelazi u stvarni. Medjutim plaćanje novcem podaje veću nesigurnost, kolebanja cijenâ padaju sada na teret radnika.[252]) Time se dakako kida i onaj ugodniji, familijarniji odnos izmedju gospodara i slugû, prestaje gospodarev obzir prema stanju radnika, a i radnik nije interesiran u uspjehu gospodarstva: Radnik manje radi i čeka da prolazi radno vrijeme. Krug se gospodarski proširuje, po novč. obliku nastaje sve veća individualizacija i dioba rada.[253]) Novac je gibiv pa stvara privatno vlasništvo i tako nastaje nova korelacija: pokretnine — individualizam — samostalno stečeno dobro (priv. vlasništvo).

Prenesimo sada tu opreku na naše pitanje:

»Rasipni sin« pripada dobi naturalnoga gospodarstva. U to doba prevladjuje gostoljubivost i darežljivost za siromahe. Produkti naturalnoga gospodarstva ne dopuštaju škrtosti: Otac je pogostio sina s ugojenim teletom, počastio ga s najboljim, s najvrijednijimi, što je imao,

247) »Cours« I, str. 260. i d.
248) »Tatsachen« I, str. 59.
249) Evandjelje sv. Luke. Gl. 16.
250) N. pr. u raznim organizacijama.
251 Roscher (vidi str. 284), Simmel, Gide, Buchenberger pokazuju kako novčani promet teče paralelno s razvojem osobne slobode.
252) Ricardo - Lassallov »Gvozdeni zakon o nadnici«.
253) »Tek novcem je moguća dioba rada na višem stepenu« kaže — po Turgot-u »Formatio et distribution« § 48. i d. — Roscher, op. c. § 117. (str. 344. — 345.).

jer po Jevonsu, Sitzleru i drugima u doba naturalnoga gospodarstva govedo je mjerilo vrijednosti, jedinica vrijednosti. Otac dakle nije škrt u našem smislu riječi, analogno ne će biti u ono doba ni prave rasipnosti. Drugim riječima: Škrtost i rasipnost nastupaju u svom najčišćem, specifičnom obliku u doba razvijenog novčanog gospodarstva.

Zanimljiv tip rasipnika crta nam Aristofan u svojoj komediji »Oblaci«: Atički seljak Strepsijad potpuni plebejac, pun realističkih nazora hoće da radi samo ono, što mu donosi direktnu korist; muči se danju i noću: danju jer mu je kuća prazna, vjerovnici ga gone da povrati zajam te prijete tužbom, ovrhom; noću mu ne daju spavati troškovi, što ih je učinio sin pa dugovi, što ih je učinio ili sin ili on za sina. Od svog oca Fidona (= štediša) naučio je Strepsijad raditi pa je kao agrarac — n e k a d a — provodio — ne mareći za eleganciju — najugodniji život, jer j e u izobilju i m a o ovaca, pčela, vina i ulja, dok sada »nema ni kapi ulja u svjetiljci«.

Kako, zašto i kada je prestalo to blagostanje?

Otkako se Strepsijad — kako sam priča — oženio s djevojkom iz ohole, bogate i raskošne kuće Megaklida. Žena mu bijaše rasipnica, odijevala se finim haljinama, kitila se, mazala tijelo a i lice svim mogućim pomastima, a tako odgajala i sina. Strepsijad je sina htio nazvati po djedu Fidonu »Fidonid« odnosno — po gospodarstvu »Filemon«, ali mati je htjela da sin dobi ime prema konju (»ip« prema »hip« prema hippos = konj): Ksant i p, Har i p, Kal i p i d, kako je običaj u atenskim plemenitim kućama. Nakon dugog otezanja složiše se otac i mati pa sin dobi ime — prema konju — Fid i p i d. Ali ne samo to. Mati je sina pripravljala za gospodski život i sin se počeo baviti konjima i stim u svezi pazio na finu odjeću i vladanje, a to su u Ateni mogli samo bogati ljudi — konjanički, viteški stalež, vitezovi (»hipeis«). Konjski šport (utrke, kola, oprema, oklade, zabave, bespos1ičenje) gutao je novčane žrtve, koje snosi otac Strepsijad, jer Fidipid koji već nije bogataš — kad je već mati p r o s u l a bogatstvo — n e p i t a otkuda novac. Otac ga mora s m o ć i pa kad otac nema novaca, treba da uzajmi. — Otac je namirio već mnogobrojne vjerovnike, a »još« treba da namiri Pasiju od kojega je uzajmio 12 mina (13.000 dinara) pa je sinu kupio bijelca, na kojem sin gizdavo jaši. — Ali sin «mora« imati i trkačka kola, lijepa, urešena slovonom kšću i srebrom pa kad otac ne može da smogne, sin uzajmi u Amnije — za kola — 3 mine (2.500 dinara) a tko će te novce povratiti, zato s e s i n n i n a j m a n j e n e b r i n e. — Dok se otac radi sinovih dugova muči besanicom, sin b e z b r i ž n o s p a v a. Ipak sanja, ali o konjima, utrkama, jer se čitav dan bavi konjima. — Strepsijad moli sina, da se bavi gospodarstvom te da ostavi konje, a Fidipid odgovara: »Tako mi Dioniza (Dioniz je zaštitnik bezbrižnosti, društvenog veselja, orgijâ), ja neću mijenjati način svoga života, jer imam smisla samo za konjaničku vještinu«. Fidipid se često zaklinje i Pozidonom, zaštitnikom konjâ; odbija svako nedostojno vladanje prema vitezovima i ravna se prema r a s i p n i k u Leogori. A otac? Kako se mora zaduživati sve više i više, tako — u očajnoj borbi da se oslobodi dugova — pada duševno sve niže i niže. Proklinje sinovu č e ž n j u za konjima. Sinova čežnja da kupuje plemenite konje

djelovaše — ističe Aristofan — na očev novac kao neka vrst sušice. Zato i kaže Strepsijad »Mrzim sve, što se odnosi na konjaništvo«. Raskošnost žene i rasipnost sina bacilo je Strepsijada u dugove iz kojih nema izlaza. Stoga Strepsijad zdvaja: »Uništio me konj i nesretni brak«.

Svagdje dakle izbija Fidipidova lakoumnost i negospodarstvenost (napuštanje gospodarstvenog principa) a to su značajke rasipnika, to više, što se to zbiva u doba novčanoga gospodarstva. Da je tada gospodarstvo bilo novčano, kazuje i opća povijest, kazuju i specijalna djela, koja napiaše Blanqui, Espinas, Pöhlmann, Reichhardt, Rodbertus, Ed. Meyer, Beloch, Busolt, Böckh, Ingram, Damaske, Oncken, Heichelheim i drugi. Ali opstojnost tadašnjega novčanoga gospodarstva pokazuju mnogobrojna mjesta u samoj komediji »Oblaci« pa ćemo iznijeti samo nekoliko: Strepsijad pozna »knjigovodstvo«, jer »vodi« knjigu, u kojoj su zapisani dugovi. Strepsijad »još« duguje — o čem pobliže gore — Pasiji 12 m i n a, a Amniji 3 m i n e. Kad Amnija uvidi, da Strepsijad nema volje da mu vraća n o v a c, kaže: »Plati mi barem k a m a t e!« Na pitanje Streksijadovo »Što su to kamati«? Odgovara Amnija »Novčana svota biva svakim danom, svakim mjesecom veća, što dulje odmiče vrijeme«. Visoki kamatnjak, ovrha zbog kamata bolno se odrazuje u duši Strepsijada koji smišlja kako da se oslobodi kamata te proklinje »obolske« lihvare, njihovu glavnicu i kamate od kamata. Novčani zajam vraća se u novcu — grmi Pasija a i na drugim mjestima istaknuto je da se zajam vraća u n o v c u. Medju sudbenim troškovima spominju se samo n o v č a n i depoziti. Plaćanja se izvršuju ovim vrstama gotovine: »obol«, »tri obola«, »drahme«, mina«. Osim vjerovnika plaća se u »s r e b r u« i naukovina učiteljima govorništva. Uz kurentni bizantinski novac prevladava s r e b r n a valuta. Strepsijad kaže — a to potvrdjuje i Eupolis, — da je Simon ukrao iz državne blagajne s r e b r n i novac.

Aristofanov Fidipid pokazuje dakle bitna svojstva rasipnika, a »Rasipni sin« (iz sv. Pisma) ne odgovara posve gledištu novčanoga gospodarstva. Bolje odgovara »Fidipid« pa »Baron Tamburlanović« ili »pelda n e r a z u m n o g p o t r o š l i v c a« ma da je i u »rasipnom sinu« istaknuta — za rasipnika značajna — lakoumnost.[254]) Lakoumnost izvire iz ravnodušnosti prema vrijednosti. Rasipnik je ravnodušan prema vrijednosti. On odbija mjerenje vrijednosti. On r a s i p a v a u nerazboritim, pretjeranim izdacima. On l u d o[255]) troši. Wagner kod III. Leitmotiva pokazuje n e u g o d n e posljedice koje nastaju kad se novac l a k o u m n o izdaje. Psihološku stranu rasipnika ističu u starom vijeku osim Aristofana već i Leges XII. tabularum: »Uzrok rasipništvu je »furor«.

Francuzi rekoše u XVIII. stoljeću »Rasipnik pali svoju svjetiljku u podne, a navečer nema više ulja u toj svjetiljci.« »To ulje« miriše po ulju Strepsijadove svjetiljke —i straživati to sada ne kanimo — ako pak Francuzi nisu poznavali Aristofana, suglasni su s Aristofanom u biti rasipništva.

Rasipnik može biti i u odluci, u lijepim obećanjima, ali najčešće

254) Vidi gore.
255) »Sinnlos« kaže Heller op. c. str. 193.

spajamo rasipnika s novcem te rasipnost stavljamo u opreku škrtosti: Rasipnik troši, škrtac ne troši.

Kod točnije psihološke analize naći ćemo i srodnost izmedju rasipnika i škrca. Jedan i drugi je ravnodušan prema novčanoj vrijednosti t. j. jedan i drugi odbija mjerenje vrijednosti. Kod jednoga i drugoga je sve jača, a neutaživa »žedja« pa i nestalnost. Kod jednoga i drugoga nastupa prelom teleološkoga niza. Rasipnik i škrtac formalno su dakle jednaki. Ali ne samo to: Hlobujev kaže: »Imam tetku s tri milijuna — bogomoljku staricu. Obdaruje crkve i manastire, ali je tvrda, da pomogne bližnjemu. Samih kanarinaca ima ona četiri stotine, pa mopsova, hranjenicâ, slugû . . .«[257]) Tu se škrtost i rasipnost nalaze u istoj osobi. Oba su svojstva podijeljena na različita područja interesa odnosno, kako se mijenjaju ugodjaji života, tako preteže sad škrtost, sad rasipnost. Primjer za kontrakciju i ekspanziju t. j. za novčanu požudu i rasipnost u istoj osobi podaju razni — u historiji — vladari, koji su svoje dohotke utjerivali krajnjom strogošću, dok u izdavanju novca nijesu bili nimalo sustezljivi.

Dakako da izmedju škrca i rasipnika ima i razlika. Rasipnik je bliži stvarima, a škrtac je a p s t r a k t n i j i. Škrtac je — kako je već gore spomenuto — zadovoljan, kad posjeduje novac, a moć posjeda ne pretvara u akt; škrtac ne misli sticati pojedine predmete. Novac podaje škrcu osjećaj gospodarstva, osjećaj, koji je dalek od objekata i tako novac uklanja ogradu izmedju naše nutrine, našega »Ja« i objekata. Najbolje uklanja rečenu ogradu estetičko posmatranje — dakako kao sekundarna pojava. Prvotni naime osjećaj radosti izazvala je korist izvjesnoga objekta, a kasnije izaziva našu radost taj objekt i onda, kad ga više ne upotrebljavamo, nego ga samo posmatramo, a to posmatranje proizvodi u nama izvjesnu radost.

»Tako je razvoj od vrijednosti koristi do vrijednosti ljepote proces objektivacije«, tumači — po Kantu — Simmel.[258]) Sve se to pojavljuje i kod škrca i zato je radost škrca nalik na estetičku radost, koja — prema rečenomu — radja osjećaj oslobodjenja od pritiska stvarî, radja a p s t r a k c i j u.

Tako se može po psihološkoj metamorfozi, po kojoj je kod škrca novac postao svrha, govoriti o s r e ć i škrčevoj. Škrac ne doživljava razočaranjâ, koja dolaze iza užitka, jer škrtac nije upotrebljavao novac kao sredstvo, kojim se pribavljaju užici. Škrtac se oslobadja nedostatakâ, koje radja dobitak. Zato je škrčeva radost nalik na estettičku radost, koja ne ovisi o smutnjama i nesavršenostima zbilje.

Ksenofon[259]) pripovijeda, da su Grci[260]) u bici kod Kunakse pobijedili, ali tu pobjedu nijesu iskoristili.[261]) Tako su — osobito Spartanci — postupali i drugdje kao pobjednici. Oni su se radovali jedino zbog pobjede, uživali su jedino u tom, što su pobijedili — bez iskorišći-

256) Zle posljedice rasipnosti ističe već Ciceron. »De officiis« II, 15.
257) Gogolj, op. c. str. 267.
258) Op. c. str. 23.
259) U »Anabazi«.
260) Grčki dio plać. vojske Kira mladjega — pretežno su Spartanci.
261) To potvrdjuje u svom lijepom tumačenju vojnički stručnjak Hoffmeister u djelu »Der Zug Xenophons«.

vanja pobjede. — Takva apstrakcija, takav idealistički momenat nalazi se u radosti zbog novčanog posjeda, koji ne biva realiziran, a to je upravo obilježje škrca. Škrtost — kako je već prije istaknuto — odbija namirivanje potreba. Rasipnost je — doduše besmisleno[255]) davanje dobara — ali davanje dobara za namirivanje potreba.

Prema izloženom škrtac je apstraktniji od rasipnika. Gore je rečeno, da postoji srodnost izmedju rasipnika i škrca. Wagner u III. Leitmotivu ističe, kako je za rasipnika konačna svrha izdavanje novca, a u prikazivanju škrca vidjelo se, da je škrcu konačna svrha posjed (skupljanje) novca. Iz tog slijedi, da se i škrtost i rasipnost zaustavlja kod sredstava za konačne svrhe odnosno: ma da je škrtost antipod rasipnosti, ipak je novac i kod škrtosti i kod rasipnosti svrha, a ne sredstvo. To se argumentira u glavnom po rasipnikovoj ravnodušnosti prema novcu. »Novac se kliže kroz rasipnikove ruke, a on to ni ne opaža«.[262]) Po toj ravnodušnosti može se tumačiti gore spomenuta »prednost«, po kojoj bogataš može novac prezirati, pače i »mrziti«. »Njemu se gadi od mnogoga novca u jednoj ruci«[263]) ili »Izdavanje novca izgubilo je za njega čar«.[264])

SIROMAŠTVO.

»Veliki duh izbjegava cupiditatem pecuniae« veli Cicero, »a još je veći, časniji i plemenitiji duh, kad prezire novac, ako ga ne posjeduje«.[265]) To dakle biva kod siromaštva, a daljni stepen preziranja jest mržnja. Kako nastaje ta mržnja? Iz čiste ravnodušnosti prema zemaljskim dobrima, užicima i interesima. Humanitet koji izbija najprije kod Cicerona, a kasnije kod Plinija i Seneke, još je čišći u kršćanstvu pa zato mržnja na novac nastaje kod onoga siromaštva koje se u prvih kršćana[266]) pojavljuje kao moralni ideal.

I tu se je odricanje sredstava, kojima se inače ljudi služe za postignuće izvjesnih svrha, dakle siromaštvo, podiglo do životne svrhe, do definitivne vrijednosti, koja sama za sebe — apsolutno namiruje, kao negativna pojava, koja je biljeg i rasipnika. — Asketa je ravnodušan prema novcu t. j. ne daje novcu vrijednost. Roscher, Wagner, Simmel i drugi ističu, da nema objektivne vrijednosti u apsolutnom smislu nego da izvjesnu vrijednost podavaju ljudi prema težnji, volji, t. j. da podavanje vrijednosti — kod askete negativno — odaje psihološku obrtu.[267])

Odricati se potrebâ vodi k božanstvu uči već Sokrat.[268]) Ksenofon u pobijanju 1. točke optužnice, koja glasi »Sokrat ne vjeruje u bogove« navodi Sokratove riječi: »Sreća života, svrha života jest biti bez potreba; što manje trebamo, to smo bliži božanstvu«.

(Svršit će se.)

262) Salburg, op. c. str. 283.
263) Salburg, op. c. str. 130.
264) Salburg, op. c. str. 209.
265) »De off. I, 20.
266) I u Budhinih monaha.
267) Maeterlinck govoreći o psihologiji pčela spominje »čiste, asketske radilice« (str. 37).
268) Ksenofon »Uspomene na Sokrata« I, 6, 10.

Povodom zakona o porezu na neženje

Napisao dr. Mostić Rafael, sudac okružnog suda u Tuzli.

I kod nas može se naći bećara — »bonvivana«, koji po raznim modernim zabavištima orgijajući imetak prosipaju i dane okreću u noći.

Ima i skrovitih sastanaka. U nekim našim novinama možemo medju oglasima čitati, kako samac traži osamljenu, u braku razočarani ili rastavljeni isto tako razočaranu ili rastavljenu i obratno. Redovno je čašću zajamčena diskrecija...

A koliki je broj onih, koji se mimo ovu rubriku-posrednicu nadjoše i koji javno ili tajno provode život u priležništvu.

Mnogi od tih, premda dobro situirani, bez opravdanih razloga zaziru od braka, obilaze njegovu zakonsku formu, ili kidaju tudje bračne vzee kao t. zv. kućni »prijatelji«.

Takovi treba da osjete teret ovog zakona o porezu na neženje.

Zakonodavac nema pred očima samo fiskalni momenat. U obrazloženju zakona ostiče se, da mu je svrha pridizanje morala.

Medjutim koliko je god zakonodavcu stalo do financijskoga efekta, u drugu ruku vodi nemanje računa o ekonomskim poteškoćama oko sklapanja braka.

Tako §§ 2. i 3. t. 8. smatra poreznim obvezanikom onoga, koji je uz jedan od uvjeta iz § 1. navršio 30 godina života, a prihoda imade više od 2.500 D. Time je pojedincu ostavljeno dovoljno vremena, da nadje egzistenciju sa toliko sredstava, kojima će biti u stanju, da skromno otpočne obiteljski život.

Mislim, da je i uz ove odlike zakona postignuće njegove glavne svrhe vrlo oteščano, ako nije i nemoguće.

Računa se, da ima 90.000 neženjenih. Treba li sve ove prisiliti na ženidbu, ili od njih tražiti porez?

Držim, da je zakon uza sve izuzetke ne samo preširok nego i preuranjen. Tako na pr. izmedju onih, koji trpe od kojega fizičkoga nedostatka, ne plaćaju poreza samo puni invalidi (§ 3. točka 7.).

Šta će biti u onim slučajevima, u kojima mora izostati debitum coniugale radi nemogućnosti izvršivanja? Impotentne i hermafrodite obuhvaća zakon takodjer kao porezne obvezanike.

Zar se smiju siliti, da sklapaju brak i sifilističari?

Znamo, da je statistika venerično zaraženih, osobito u većim gradovima, upravo porazna. Koga je glava zabolila radi toga, što takovi nesretnici unose svoju ogavnu bolest u brak i truju obitelj? Poznato je i to, da medju tima i danas imade još i takovih, koji su »uvjereni«, da će se izliječiti, ako nadju djevojku, koja je »virgo intacta«. Taj nečovjek dakako samo zarazi i svoju ženu, ne traži ni sebi daljega lijeka, a jadna žena propada, jer joj ne da stid, da kome otkrije svoju nesreću.

Ovakovi zločinci nalaze sada opravdanje za ženidbu u samome zakonu, jer bi inače i oni morali plaćati porez kao neženje.

Kako se može taj porez tražiti od epileptičara uopće, ako su neženjeni? Zar i njih treba u njihovoj nesreći još primoravati, da uza se vežu žene, koje će s njima zajedno postati nesretne.

Nije li prijeka socijalna potreba, da se tuberkulozni, osobito u težem stupnju, izoliraju i liječe, a ne nagone — u brak?

Kakva će izgledati obitelj kretena? Zar ne će njegov porod pasti samo na teret države?

Obitelji su primarne stanice, temelji državnog organizma. O njihovoj solidnosti ovisi jačanje države. S toga država imade i pravo i dužnost, da vodi nadzor kod osnivanja brakova. Svaki bračni par morao bi dobiti njezin placet, da u zdravstvenom pogledu nema zapreke za ženidbu.

Svi ovi momenti pokazuju očito, od kolike je potrebe bilo, da se je najprije, ili u isto doba donio zakon o tome, t k o s e s m i j e ž e n i t i. Tako se usljed toga propusta u našem socijalnom zakonodavstvu osjeća znatna praznina i zakon o porezu na neženje stoji o sebi ko filius ante patrem.

Stara je misao, da se pozitivno pravo mora osnivati na pravednosti.

Medju porezne obvezanika po tome zakonu upao je i onaj, koji uzdržava svoje roditelje, braću ili sestre. Ovi su često o njemu posve ovisni, pa mu nije moguće, da se oženi, jer nema dovoljno sredstava, da osnuje još jednu obitelj ili proširi postojeću zajednicu. To su žrtve svoje obitelji i dok tako samoprijegorno vrše zakonitu odnosno moralnu dužnost brinući se za svoje, moraju snositi porez, što su neoženjeni — bez vlastite krivnje. Porez pada na njih dakle kao nezaslužena kazna. Može li se to dovesti u sklad sa socijalnom pravdom?

Iznosim ove misli, da potaknem pozvanije na temeljitiji osvrt.

Ocjene i prikazi

Dr. Juraj Andrassy: Liga Naroda, njezino ustrojstvo i djelovanje. Zagreb, 1931. Izdanje »Pramatice« nakladnoga k. d., Petar Kvaternik i drugovi.

»Liga naroda jest danas bez sumnje jedan od najvažnijih čimbenika medjunarodne politike. Tkogod prati dogodjaje vanjskoga svijeta, susreće na svakom koraku Ligu naroda i opaža njenu djelatnost. Ali dnevne vijesti i članci u smotrama, koji pobudjuju toliko zanimanje širokoga kruga čitatelja, pretpostavljaju poznavanje samih temelja i ustrojstva Lige. Zato se već dugo osjetila potreba, da se i kod nas u zbitom obliku pruži pregledna slika samoga uredjenja Lige. To je svrha ove knjige.«

Sa ovim riječima iz uvoda dao je autor knjige program i postavio smjernicu, koju je samom knjigom dobro ispunio.

Liga naroda, od svoga osnutka do danas, postala je doista takov čimbenik u životu svijetu, da je susrećemo izravno ili neizravno u svakoj važnijoj akciji, i da je skrajnja potreba, da se može o njoj ili o pojedinim njenim ustanovama dobivati potrebne informacije. Ovo nije lako iz više razloga. U prvom redu pravo Lige naroda tako je zamršeno i sastavljeno iz tolikih raznih, općih i partikularnih ugovora, konvencija, pravilnika, poslovnika i

pravnih običaja, da je često gotovo nemoguće bez opsežne literature i velikoga truda naći potrebno gradivo za neko pitanje. Osim toga Liga se nalazi u stanju živoga razvijanja i izgradjivanja, ona je tolika dinamičko i tako malo statička — napose u poredjenju sa raznim gotovim zakonskim kompilacijama, kao što je bio Corpus juris, ili kao što je danas ma koji gradjanski zakonik ili procesni red — da je potrebno za svako pitanje imati i pregled evolucije Lige kao cjeline i njenih pojedinih institucija. Najzad, Liga se razvija intenzivno ali nečujno, njeno je biće u njenoj funkciji, ona je teškoći svoga položaja predusrela političkim i diplomatskim oružjem, bacila se na tih rad na socijalnom i ekonomskom polju, i stvara tako zaobilazno psihološke preduslove za svoj ugled i svoju vlast, neizravnu prinudu na »suverene države«. Ta funkcija i takov rad ne mogu biti expressis verbis fiksirani u pravu Lige naroda, oni izviru iz duha i primjene pisanih tekstova, iz datih odnošaja, iz stvarnosti, iz uobičajenih procedura, iz svakovremenoga položaja i stanja Lige naroda. Sve ovo traži poseban, suvisao, uporedo kronološki i sinhronističan, egzegetičan i sistematičan, dogmatičan i političko-socijološki prikaz, i stavlja velike zahtjeve na onoga, koji želi dati dobru i uporabivu sliku Lige naroda.

Gosp. dr. Juraj Andrassy razdijelio je svoju knjigu u tri dijela, prikazujući postanak i opću narav, zatim ustrojstvo te djelovanje Lige. Uz osnutak Lige naroda prikazuje se, što je njeno pravo, kako se tumači, kako se mijenja, zatim značaj, pravna narav i položaj Ligin, sve to u glavnim crtama, koje će se u daljim dijelovima popuniti. Drugi dio daje opsežnu analizu ustrojstva Lige naroda, prikazujući sve, što je u vezi sa njenim članovima, njenim organima (skupština, vijeće, tajništvo i pomoćne organizacije), te stalnim sudom medjunarodne pravde i medjunarodnom organizacijom rada. U ovom dijelu nalazimo vrlo iscrpljive podatke o postanku, ustrojstvu, zadaćama i funkcijama svih ovih čimbenika. Najzad, u trećem dijelu prikazuje se onaj imponderabile, u kojemu je snaga Lige naroda, naime njeno djelovanje. Autor se drži temeljnoga programa, izloženoga u paktu; osiguranje mira i promicanje medjunarodne suradnje, pa u ovom okviru daje pregled liginoga rada, u kome nalazimo obilne informacije o svim sadanjim aktuelnim pitanjima: o radu oko ograničenja oružavanja i razoružanja, o uzajamnom jamstvu i pomoći država, o mirnom rješavanju sporova arbitražom, o postupku pred vijećem Lige naroda i Lige kao cjeline za slučaj rata ili prijetnje rata, o represiji rata, o postupku sa medjunarodnim ugovorima i o zaštiti manjina; zatim o liginoj inicijativi za medjunarodnu suradnju kodifikacijom medjunarodnoga prava, radom na polju gospodarstva, financija, prometa i prevoza, zdravstva, o socijalnom i humanitarnom djelovanju i intelektualnoj suradnji. Na završetku prikazao je rad Lige naroda oko kolonijalnih mandata te uprave Saarskoga područja i Danziga. Kod svega ovoga nalazimo ne samo ozbiljnu pravnu analizu i historički prikaz već i jedno mnoštvo interesantnih detalja, organizacijonih pojedinosti, statističkih podataka, koji nam uz pravnu narav pojedinih institucija živo prikazuju njihov razvitak i sadanje stanje.

Kao značajka cijele knjige moglo bi se reći, da je to informativno djelo napisano naučnom metodom od stručnjaka i teoretika, koji je svoje opsežno znanje i vještinu pravnim distinkcijama stavio u službu prikaza i propagande Lige naroda. Ova materija tako je velika, da je naravno nije mogao vrlo opširno obraditi, a to je možda i bilo od koristi za jedno djelo informativne

naravi, koje je pored sve točnosti i mnogih teoretskih, historičkih i statističkih ogleda, lako, razvija se brzim stilom i nimalo ne zamara.

Ma da je Liga naroda ocrtana sa svih svojih strana, ipak je dr. Juraj Andrassy dao pravan prikaz, naime prikaz pozitivnoga liginog prava. On je to sam naglasio u uvodu, odredivši s time granice svoga rada. Njegova knjiga dakle nije i ne će da bude politički traktat, ona obuhvaća političku stranu Lige naroda samo toliko, koliko je potrebno, da se deduciraju izvjesni zaključci o pozitivno-pravnim pitanjima. Ovo ograničenje je provedeno kroz cijelu knigu, kojoj je tako sačuvan značaj pravne monografije. I svakako je psihološki i propagandistički značajno, da se Liga naroda i njeno područje medjunarodnoga prava prikazuju tako pozitivno-pravno, čime se anticipira postulatu »pravne države« na polju medjunarodnoga prava, načelu, da i ovdje zakoni i apstraktni propisi imadu da vladaju što isključivije umjesto samovolje i »diskrecije« organa i interesenata. Od velike je važnosti, da se ovakovo gledanje udomaći i postane opće mišljenje, stvarajući time psihološku bazu za pravno uredjenje medjunarodnih odnosa.

Knjiga dra Jurja Andrassy-a po svemu gornjemu reprezentira jedno vrlo vrijedno obogaćenje naše literature, te zaslužuje, da bude priručnikom ne samo svakoga pravnika nego i svakog inteligentnoga laika, koga zanimaju veliki svjetski problemi sadašnjosti.

Dr. N. K.

Pravosudje

a) Gradjansko

Smetanje posjeda zračnog prostora.

Rješidba sudbenoga stola u Zagrebu od 5. veljače 1931. br. 4460/gr.

(Konačna odluka kotarskog suda u Samoboru od 30. rujna 1930 br. 7794/gr.)

Kotarski sud u Samoboru konačnom odlukom je odlučio:

Tužitelji A. i B. odbijaju se sa svojom tužbom, da su ih tuženi C. D. i E. smetali u zadnjem, mirnom i faktičnom posjedu zračnoga prostora povrh vrta njihove čestice kod kućnoga broja 7 na trgu kralja Tomislava u Samoboru time, što su povukli električni žicovod povrh toga zemljišta u daljini od 17 metara samovlasno i bez privole tužitelja, a trećetuženi, da je izdao odredbu, kojom se dozvoljuje brahijalna sila I. i II. tuženomu za izvršenje te naprave.

Sudbeni stol kao prizivni sud u Zagrebu je zabacio po §-u 56. zakona od 8. svibnja 1890. žaobu ništovnu tužitelja s ovih razloga:

»Vidiv, da u načinu provedene rasprave in concreto ne predleži ni jedan od razloga ništovnih, predvidjenih u §-u 62. zakona od 8. svibnja 1890. (Zbor. br. 44);

vidiv, da su napadnuta odluka i njeni razlozi posve udešeni prema § 55. i 57. navedenoga zakona, te da je u glavnoj stvari dovoljno opravdana svojim obrazloženjem, koje je u skladu s parničnim spisima i sa zakonom;

vidiv, da općenita odredba § 297. o. g. z., po kojoj prostor od zraka, koji se diže nad zemljištem u vertikalnoj liniji sačinjava pripalost zemljišta — ne utječe na prosudjivanje pitanja »opsega stečenja posjeda«, normiranoga u § 315. o. g. z.;

vidiv, da napadnuta odluka pravilno tumači i primjenjuje odredbe § 315. o. g. z., kada uzima, da je zračni prostor nad zemljištem predmet posjeda samo u toliko, u koliko je faktično upotrijebljen u redovitoj gospodarskoj upotrebi i da tužitelji, jer nisu dokazali, da su prostor u zračnoj visini od 12 metara nad zemljištem upitnoga vrta, u kojoj je povučen električni vod prvotužene, upotrebljavali u redovitoj gospodarskoj upotrebi ovoga vrta, nisu ni mogli doći do posjeda tog zračnoga prostora, jer ga nisu zauzeli i upotrijebili;

vidiv, da zračni prostor nad zemljištem u takovoj visini, u kojoj ga posjednik zemljišta ili zgrada u redovitoj porabi ne upotrebljuje, izmiče njegovoj faktičnoj vlasti, pa se imade smatrati stvari slobodnom (ničijom § 287 o. g. z.), s kojom svaki pojedinac krepošću prirodjene mu slobode može raditi ono, čim se ne vrijedja tudje pravo (317. i 381. o. g. z.), te ju može zaposjednućem prisvojiti, u koliko ne prestupi granice propisane u zakonima, da se uzdrži i unapredi općeno dobro § 364 o. g. z.;

vidiv dakle, da tužitelji nisu posjednici zračnoga prostora, koji je prvotužena, ne vrijedjajući općenite interese, upotrijebila (zauzela) kao stvar slobodnu potegnuvši krozanj svoj električni vod, pa da im ne pripada ni posjedovna zaštita, koju im napadnuta odluka opravdano uskraćuje;

vidiv nadalje, da je odredbu od 30. lipnja 1930. br. 4821-30, doprinešenu po tužiteljima u tužbi, izdao trećetuženi, kao sreski načelnik, dakle organ javne uprave na prijavu i prijedlog drugotuženoga poglavarstva trgovišta Samobor — dakle opet organa javne uprave, unutar svoga službenoga djelokruga, a da ti organi javne uprave, od kojih poglavarstvo trgovišta Samobor, jer mu manjka značaj pravne osobnosti, kao takovo ne može biti stranka u parnici i nema ius standi in iudicio. nisu stajali ni u kakovom gradjansko-pravnom odnošaju spram tužitelja pa nisu mogli počiniti smetanje posjeda;

vidiv, da se odredbe upravnih vlasti, izdane u njihovom uredovnom djelokrugu kao u nazočnom slučaju u vršenju javne uprave, ne mogu napadati privatnopravnom tužbom smetanja posjeda pred redovitim sudom, već jedino molbenim putem na višu upravnu vlast, pa je stoga napadnuta odluka i u obziru drugo i trećetuzenog na zakonu osnovana.

Priopćio P r e s e č k i Vladimir, odvjetnik u Samoboru.

Pobijanje kupoprodajnog ugovora glede zemljišta sa zaporkom zabrane otudjenja i opterećenja u korist ministarstva poljoprivrede po zakonu o pobijanju pravnih djela glede imovine insolventna dužnika od 24. ožujka 1897. Nekretnine prije prenosa vlasništva u zemljišnim knjigama kao publicijansko vlasništvo ulaze u imovinu kupčevu. — Nekretnine sa zaporkom zabrane ministarstva poljoprivrede nisu van prometa, pa se mogu o njima praviti valjani ugovori pod uslovom, da ih ministarstvo poljoprivrede potvrdi, dakle su za stranke pravno obvezatni do donošenja toga rješenja.

Rješidba stola sedmorice od 17. srpnja 1931. br. 3628.

(Osuda kotar, suda u S. 29. prosinca 1929. br. 9724/gr P 191/1926., osuda ban. stola stola od 28. siječnja 1931. br. 3486.).

Tužitelj J. dr. D. iz B. kao upravitelj stečajnine B. u. b. a. d. u B. tvrdi, da je rješenjem beogradskog prvostepenoga trgovačkoga suda od 9. studenoga 1925. br. 44441. otvoren nad imovinom B. u. b. a. d. u B. stečaj i da je on imenovan stečajnim upraviteljem. B. u. b. da je nastala fuzijom izmedju G. b. a. d. u B. i J. t. b. a. d. u B., koja je fuzija odobrena rješenjem ministarstva trgovine i industrije od 26. travnja 1922. br. 2062. G. b. a. d., dakle pravna prednica B. u. b., da je bila u gruntovnici upisana kao vlasnica u tužbovnom zahtjevu opisanih nekretnina, koje se zovu zajednički imenom »Topoljak«. Uslijed rečene fuzije, da je G. b. prenijela na novo osnovanu B. u. B. sva svoja aktiva i pasiva, ali da je pri tom propušten gruntovni prenos navedenih nekretnina na ime novo nastale banke tako, da su te nekretnine i iza fuzije ostale na imenu G. b. B. u. b., da je 1 studenoga 1923. stavila kod nadležnoga suda u Beogradu prijedlog za povedenje prinudno nagodbenoga postupka, pošto da je imenovana banka već prije toga obustavila plaćanja, te da je proti njoj bio dozvoljen i proveden znatan broj ovrhe za velike dugovne iznose. Kupoprodajnim ugovorom od 30. prosinca 1923., dakle 2 dana prije prijedloga za nagodu van stečaja, da je prodala B. u. b .gore navedene nekretnine zajedno sa našastarom P. b. za navodnu kupovninu od 3,000.000, pa je ovaj ugovor gruntovno proveden odlukom ovoga suda kao gruntovne oblasti od 3. siječnja 1926. br. 14. z. Ta vanstečajna prinudna nagoda da je po nadležnom sudu doduše odobrena, ali kako B. u. b. nije bila u stanju, da plati prvi nagodjeni obrok, to je ujedno citiranim rješenjem beogradskoga prvostepenog trgovačkog suda otvoren nad njenom imovinom stečaj.

Budući da je prema razloženomu stanju stvari kupoprodajna pogodba, kojom je tužena P. b kupila nekretnine zvane »Topoljak«, sklopljena dva dana prije predloga za povedenje vanstečajnog prinudno nagodbenoga postupka po B. u. b., čime je ova banka sama priznala svoju insolvenciju i obustavu plaćanja, koja je faktično uslijedila već davno prije i bila općenito poznata, a morala je za nju znati i tužena, to tužitelju kao stečajnomu upravitelju pripada pravo pobijati ovaj pravni posao na osnovu § 2. pobojnoga zakona, jer je B. u. b. sklapajući upitnu kupoprodajnu pogodbu postupala u nakani, da ošteti svoje vjerovnike, te da je ta nakana morala biti poznata i tuženoj P. b. a. d., pošto je pogodbu sklopila u doba, kada je prezaduženje i obustava plaćanja B. u. b. već bila notorna, te pošto je utanačena kupovnina, koja stoji daleko ispod prometne vrijednosti istih nekretnina, koje sastoje od preko 1200 kat. jut., od čega je u kritično doba bilo preko 600 jut. pod zrelom šumom, pak da iz toga slijedi, da je prezaduženica B. u. b. još u zadnji čas na brzu ruku htjela doći do novaca, pa makar i prodala svoju imovinu uz bescjenu. Na podnos tužbe da jet užitelj ovlašten zaključkom vjerovničkoga odbora, potvrdjenim po stečajnom sudu, pa moli, da se sudi prema zahtjevu tužbe.

K o t a r s k i s u d je odbio tužbu iz ovih razloga: Neprijeporno je medju strankama, da je nad imovinom B. u. b. otvoren stečaj 9. studenoga 1926. i da je stečajnim upraviteljem imenovan tužitelj J. dr. D. Neprijeporno je, da je B. u. b. nastala fuzijom izmedju G. b. i J. t. b. i da je ta fuzija odobrena rješenjem ministarstva trgovine i industrije od 25. travnja 1922. br. 2062. te da je G. b. prije 30. listopada 1923. bila u grutovnici upisana kao vlasnik nekretnina, zvanih Topoljak. Prigodom fuzije nekretnine, zvane Topoljak, nisu prenešene na ime novo osnovane B. u. b., nego su ostale na imenu G. b. Dne 1. studenoga 1923. stavila je B. u. b. nadležnomu sudu prijedlog za povedenje postupka u prinudnoj nagodi van stečaja, a kupoprodajnim ugovorom od 30. listopada 1923. prenešene su nekretnine, zvane Topoljak, u gruntovnici sa imena G. b. na ime tužene P. b. Za ovaj ugovor tvrdi tužitelj, da je bez pravne moći, jer da je učinjen u svrhu, da se oštete vjerovnici prezaduženikovi, a ova nakana, da je bila i tuženoj P. b. poznata. Budući da je tužba zasnovana na §-u 1. i 2. zakona o pobijanju pravnih djela glede imovine insolventna dužnika, to valja ustanoviti, postoje li pretpostave ovoga zakona. Prema §-u 1. i 2. toga zakona: 1) mora se pravno djelo, koje se pobija, ticati imovine prezaduženika; 2) mora biti izvedeno u nakani, da se oštete vjerovnici; 3) ova nakana na oštećenje mora biti poznata drugoj stranci.

Ima se stoga ustanoviti, da li su se nekretnine, zvane Topoljak, nalazile 30. listopada 1923., kada je sklopljena pobijana pogodba, u imovini B. u. b. Pitanje, tko je bio gruntovni vlasnik imanja, nije sporno, a nije od važnosti za rješenje ovoga pitanja, jer § je 1. citiranoga zakona govori o imovini, a ne o vlasništvu. I izvanknjižni vlasnik nekretnina može smatrati nekretnine sastojnim dijelom svoje imovine, a smatra ga takovim i zakon, jer vjerovnici izvanknjižnoga vlasnika mogu voditi ovrhu na nekretnine, te i gruntovni red u § 120. poznaje instituciju izvanknjižnoga vlasništva. Izvanknjižni vlasnik može u slučaju napada na svoje pravo od strane tabularnoga vlasnika ustati t. zv. publicijanskom tužbom, jedino nije zaštićen u pogledu formalnih promjena glede upisa vlasništva u gruntovnim knjigama, koj bi mogli uslijediti na njegovu štetu. Nema mjesta uporabi §-a 431. o. g. z., prema kojemu se vlasništvo nekretnina može steći samo upisom u gruntovne knjige, jer se ovdje radi o tome, da li je tužena izvanknjižno stekla Topoljak prije 30. listopada 1923., a netko može biti vlasnikom nekretnina izvan gruntovnice isto tako, kao što neko može biti posjednikom nekretnina bez upisa u javne knjige, premda § 322. o. g. z. odredjuje, da pravo posjeda pripada isključivo onomu, koji je upisan kao posjednik nekretnina. Kao što pored tabularskoga posjeda u najvećoj većini slučajeva postoji izvanknjižni posjed, isto tako u rjedjim slučajevima pored tabularnoga vlasništva postoji izvanknjižno vlasništvo. Iz iskaza svjedoka proizlazi, da je pismo od 7. prosinca 1921. istinito i da je potpisano po dvojici članova upravnog odbora G. b. Okolnost, da G. D. nije bio naročito ovlašten na ptpis ovoga dopisa i da se više ne sjeća njegovoga sadržaja, ne mijenja ništa na tome, da se ovo pismo imade smatrati kao pravovažna ponuda G. b., jer se punomoć G. D. osniva na zakonu, a ta se punomoć prema trećim osobama nije mogla ograničiti, pa se za sadržaj dopisa imade smatrati, da ga je svjedok G. D. prihvatio, čim je ovaj potpisao. Iz iskaza svjedoka J. proizlazi, da je tužena P. b. prihvatila ponudu G. b., sadržanu u dopisu od 7. prosinca 1921., a isto proizlazi i iz priloga pod 12. Obadva dopisa sadržavaju punovažnu pogodbu, kojom G. b. ustupa svoja prava, koja je stekla od ugarsko-slavonsko šumske industrije d. d. u Budapesti glede nekretnina, zvanih Topoljak, tuženoj P. b. uz naplatu provizija od D. 75.000. Prigovor tužitelja, da su

nekretnine, koje su pod zabranom otudjenja i opterećenja, res extra commercium, ovaj sud nije uvažio, jer su pogodbe glede prometa nekretnina i pokretnina, koje su res extra commercium, apsolutno ništetne, dok su pogodbe glede nekretnina, koje stoje pod zabranom otudjenja i opterećenja ministarstva agrarne reforme, samo relativno ništetne, t. j. u koliko ih ministarstvo agrarne reforme ne odobri. Prema čl. 4. zakona o zabrani otudjivanja i opterećivanja zemljišta velikih posjeda dužne su gruntovne, odnosno sudske vlasti, odbiti sve mlobe glede nekretnina stavljenih pod zabranu, kojima se traži kakov gruntovni upis, ako se moiltelj ne iskaže naročitom dozvolom ministra za agrarnu reformu. Zakon prema tome pretpostavlja, da su stranke prije, nego što su ishodile odobrenje ministra, sklopile kupoprodajni ugovor. Iz rješenja ministarstva za agrarnu reformu od 20. prosinca 1924. br. 39408 se razabira, da je ministarstvo primilo na znanje ugovor od 7. prosinca 1921., te okolnost, da je G. b. doduše ugovorom od 29. studenoga 1921. kupila Topoljak od ugarsko-slavonske šumske industrije d. d., ali nije nikada stupila u posjed toga imanja, nego da ga je odmah predala u posjed tuženoj P. b. Izričito je odobren ugovor od 30. listopada 1923. s razloga, jer taj ugovor sadržava dozvolu gruntovnoga prenosa, a dozvolom ministarstva agrarne reforme imade da glasi naročito kao odobrenje gruntovnoga prenosa, kako je to gore prema zakonu navedeno. Tvrdnja tužiteljeva, da je pogodba od 7. i 8. prosinca 1921. bila zabranjena prema §-u 878. o. g. z., ukazuje se stoga neosnovanom.

B a n s k i s t o l je potvrdio prvostepenu osudu s ovih razloga: Čim su stranke sporazumne o objektu kupoprodaje i cijeni, nastaje perfektna kupoprodajna pogodba. Pismena isprava za valjanost iste nije potrebna osim za prenos kupljenih nekretnina u gruntovnici prema zakonima »rei sitae« i kada se ta isprava, ma kada docnije napiše, nije to novi ugovor već samo pismena forma za već perfektnu pogodbu, potrebna za gruntovni prenos.

Preostaje pitanje, da li je transakcija od 7. i 8. prosinca 1921. po § 878. o. g. z. dozvoljena. Dozvoljena je. Čim je u uredbi o zabrani otudjivanja i opterećivanja od 21. srpnja 1910. u čl. 4. normirano, da se nekretnine, koje podleže zabrani, ne mogu otudjiti, ako na to ne privoli ministarstvo za agrarnu reformu, znači, da te nekretnine nisu van prometa. Znači, da se o njima mogu praviti ugovori valjano i pod uslovom, da ih odobri ministarstvo za agrarnu reformu, znači, da su za stranke do donošenja toga rješenja pravno obvezatni.

To slijedi logičnim tumačenjem (§ 6. o. g. z.) člana 1. i 4. navedene uredbe od 21. srpnja 1919. i zakona od 20. siječnja 1922., kojim je uredba ozakonjena. Prema tome transakcija 7 — 8 prosinca 1921., o kojoj je napisan za gruntovni prenos ugovor od 30 listopada 1923., je dozvoljen pravni posao i ne spada u one iz § 878. o. g. z., a jer je odobrenjem formalnog ugovora od 30. listopada 1923. odobrena i ta transakcija, koja se i u odobrenju spominje, ona je potpuno valjan ugovor o kupoprodaji dobra Topoljak.

Na osnovu toga, ne može biti govora o nakani G. b. (sada B. u. b.), kako se veli u ugovoru, da formalnim ugovorom od 30 listopada 1923. ošteti svoje vjerovnike, jer je dobro Topoljak materijalno pravno valjano otudjila već 1921. a logično ni o znanju tužene za tu nakanu, koje nije moglo ni biti, jer je nesporno, da je G. b. 1921. godine bila aktivna.

Stol sedmorice potvrdio je u cijelosti osudu banskoga stola.

Priopćio dr. Nikola T o l n a u e r, odvjetnik u Osijeku.

K §-u 21. Uporabne naredbe od 17. prosinca 1858.

Rješidba stola sedmorice od 27. ožujka 1931. br. 1360.

(Osuda kot, suda u M. br. 2123/gr. P. 118/28., osuda bans. stola od 13. studenoga 1930. br. 28319).

U parnici dr. S. K. protiv O. G. i H. Z. z. š. i p. na priznanje opstojnosti uporabne pogodbe spp. odbijen je tužitelj sa tužbom u svim instancijama. U toj parnici argumentirao je tužitelj, da je on od O. G. uzeo u podnajam kancelarijske prostorije, koje je ona držala u najmu od drugotužene H. Z., i da je u tom odnošaju odlukom prvsotepenoga suda za stanove u M. bilo godine 1926. izrečeno, da dr. S. K. ima 30% najamnine, koju plaća O. G., davati kućevlasnici H. Z. Iz toga je tužitelj konstruirao, da se prema kućevlasnici nalazi u ugovornomu odnošaju, pa da s toga sudbena nagoda izmedju O. G. i kućevlasnice H. Z. nije prema njemu ovršiva, nego

da kućevlasnica u smislu posljednje alineje § 21. uporabne naredbe od god. 1858. ima da ishodi cvršni naslov posebno i protiv tužitelja.

Kotarski sud u M. u razlozima svoje osude veli obzirom na takov zahtjev: »Tvrdnju tužiteljevu, da gradsko poglavarstvo odnosno stanarinski ured svojom odlukom, s kojom je odredio visinu, u kojoj imade svoju podnajamninu plaćati, stvorio neki novi najamni odnošaj izmedju drugotužene i tužitelja, — tu izjavu i tvrdnju sud nije mogao uvažiti s razloga, jer privatno-pravni odnošaj medju strankama može biti normiran samo voljom stranaka i rješenje stanarinskoga ureda nije u ovom slučaju bila konstitutivna odredba, niti je to rješenje moglo suplirati po zakonu potrebnu volju i pristanak stranaka, da bi nastala privatno-pravna obaveza, kao što je to najamna pogodba.«

Banski stol veli u razlozima svoje osude, da je prvosudna osuda u glavnoj stvari opravdana svojim razlozima, koji su u skladu sa spisima i zakonskim ustanovama, koji u ovoj parnici dolaze do upotrebe.

Stol sedmorice u svojoj rješidbi nalazi, da suglasne odluke nižih sudova nisu utemeljene ni na tumačenju ni na primjeni zakona očevidno pogrješnoj, Pobliže obrazloženje osude viših sudova ne sadržavaju.

*

U svojoj generalnosti razlog navedene osude prvoga suda sigurno je pogrješan. Zakoni o stanovima predstavljali su sistem prisilnoga sklapanja najamnih pogodaba. I ako je to činjeno iz javno-pravnih obzira, to su sigurno odlukama stanarinskih vlasti konstituisane najamne pogodbe privatnoga prava. Ako je stanar ostao dužan najamninu za stan, koji mu je prisilno dodijeljen, raspravljali su redoviti sudovi parnice na platež najamnine, sve i onda, ako je i sama najamnina ustanovljena po stanarinskoj vlasti, a kod razrješenja najamnih odnošaja se dešava, da sudovi raspravljaju o sporovima i ondje, gdje je u svoje vrijeme sam najamni odnošaj prisilno nastao. Taj je sistem imao analogije sa eksproprijacijom, koja takodjer nastaje po javnom pravu, a opet ustanovljuje privatno-pravne odnošaje izmedju korisnika i eksproprijiranoga.

Samo pitanje, koje je bilo od važnosti u toj parnici, sudovi nisu ni raspravljali, naime: kakov mora da je »osobit kakov ugovor«, o kome se govori u § 21. uporabne naredbe. S gledišta prve osude takova je rasprava bila i suvišna, jer se uopće zanijekalo, da odluke stanarinskih vlasti mogu da imaju djelovanja u privatno-pravnom pogledu. Ako se ne prihvati mišljenje suda o djelovanju odluka stanarinskih vlasti, mora se naći kriterij, kakov ugovor zakonodavac ima u vidu u navedenoj zakonskoj ustanovi? Sigurno je, da se ugovor mora odnositi na uporabni predmet, dalje da mora biti ugovor t. j. sporazum volje stranaka (a »ugovor« po ovdje iznesenom i zastupanom mišljenju može da se konstituira i posredovanjem i odlukom nekadanje stanarinske vlasti). Prema tomu samo znanje kućevlasnika, da je stanoviti subjekat postao podnajamnik, ne bi dostajalo, ali odobrenje kućevlasnika, dato izričito stnovitomu licu, da sklopi podnajamnu pogodbu, već bi bio i ugovor. Još više moralo bi se smatrati kao ugovor, kada podnajamnik plaća ne samo najmoprimcu, nego i kućevlasniku, a to i onda, kada bi oblasnom odrebom bilo odredjeno, da najmoprimac od podnajamnine ima kućevlasniku da dade stanoviti dio. U konkretnom slučaju glasila je oblasna odredba tako, da podnajamnik ima kućevlasniku direktno da plaća 30% svoje najamnine. Svaki takov »ugovor« trebao bi da ima tu posljedicu, da se i protiv podnajamnika ima u slučaju razrješenja najma ishoditi sudbena odredba.

Zaključuje se ovo odatle, što § 21. uporabne naredbe sadržaje iznimku od redovitoga pravnog stanja: da sudbene odredbe važe jedino izmedju parničnih stranaka, a ne prema trećima. Ovakova iznimka može se tumačiti samo restriktivno, a kada isti propis sadržaje normu, vrlo široku, i traži samo opstojnost nekoga naročitoga ugovora izmedju iznajmitelja odnosno vlasnika kuće i podnajamnika, da se proti ovomu isključi djelovanje sudbene odredbe, onda ima još više razloga, da se slučajevi te vrste tumače ekstenzivno: ma kakov ugovor, koji bi postojao neposredno izmedju kućevlasnika (porabodavca) i podnajamnika, samo ako je ugovor, a odnosi se na objekat podnajma, isključuje upotrebu propisa, da sudbene naredbe protiv stanara neposredno važe protiv podnajamnika.

Moguće je, da onaj, koji je sam takovu parnicu dobio i izgubio, nije nepristrasan u tretiranju izloženoga pravnoga pitanja. Ako se opet, i ipak takova stvar iznosi, čini se to zato, da se moguće stručnom diskusijom raspravi jedno pitanje, koje je nesumnjivo od praktične važnosti, a preko koga su sudovi prešli, a da se baš ovom pitanju nije poklonila nikakova pažnja.

Priopćio dr. S, K,

b) Upravno

Da li ima mjesta preloženju nužnoga prolaza po zakonu o nužnim prolazima od godine 1906., ako se radi o preloženju kroz stambene zgrade.

Presuda upravnoga suda u Zagrebu od 28. studenoga 1930. br. 19.872.

M. B. d. d. u Z. je izgradila na k. č. br. 2352/3, koju je kupila od gradske općine u Z. u ulici M., četverokatnu stambenu zgradu. Iza ove čestice nalaze se nekretnine, k. č. 2370/2, J. i M. iz Z., koje su uslijed toga izgubile vezu s javnim putem i ostale zatvorene. Pošto su J. i M. V. imali prije izgradnje ove stambene zgrade preko te čestice vezu sa javnim putem t. j. ulicom M., to su oni u svrhu uspostave svojih prava zatražili gradjansko-pravnu zaštitu kod redovitoga suda. Našavši se M. B. d. d. odlukom suda u nepovoljnom položaju, utekla se je upravnoj vlasti, gradskomu načelstvu u Z. i zatražila, da se prolaz preko ove njezine čestice, na kojoj je sada izgradjena četverokatnica ukine i u smislu § 6. zakona o nužnim prolazima od god. 1906. preloži na susjedno zemljište.

Prisilno preloženje prolaza preko tudjeg zemljišta nije po zakonu o n. p. moguće, ali kako je susjed M. K. u Z. na to privolio, to je taj prolaz presudom grad. načelstva od 9. lipnja 1928. br. 52.345—1928. preko nekretnina M. B. d. d. k. č. br. 2352/3 ukinut i u smislu § 6. toga zakona preložen na susjedne nekretnine M. K. k. č. 2371 tako, da taj prolaz pješački i kolnik teče medjom izmedju k. č. 2370/2 i 2371 te dalje uz jugozapadnu granicu k. č. 2371 uz postojeću četverokatnicu M. B. d. d. do izlaza u ulicu M. u širini od 3.5 m, čime su nekretnine J. i M. V. dobile spoj sa javnim putem.

Povodom priziva J. i M. V. veliki župan u Z. je otpisom od 22. prosinca 1928. br. 75580—1928. u cijelosti navedenu presudu grad. načelstva u Z. potvrdio, te je gradsko načelstvo ovaj prolaz po zakonu i gruntovno osiguralo. Medjutim je susjed M. K. ove svoje nekretnine, preko kojih je prolaz za korist nekretnina J. i M. V. bio preložen — prodao M. A. i U. K. iz Z., koje su odmah zatražile gradjevnu dozvolu za izgradnju stambene četverokatnice. Iz javnih obzira doduše nije bilo zapreka za izdanje gradjevne dozvole, ali je prije ipak trebalo urediti pitanje ovoga gruntovno osiguranog prolaza. Stoga M. A. i U. K. zatraže preloženje toga prolaza i to na sredinu svojih nekretnina k. č. 2371 .Nakon provedene rasprave ukinulo je gradsko načelstvo u Z. rješenjem od 8. srpnja 1930, br. 73.632-1930. postojeći prolaz, koji je išao medjom čestica 2370/2 i 2371, te dalje uz jugozapadnu granicu k. č. 2371 do izlaza u ul. M. i preložilo ga za korist nekretnina J. i M. V. k. č. 2370/2 na sredinu njihovih nekretnina k. č. 2371 i to tako, da taj prolaz započinje na medju izmedju k. č. 2370/2 i k. č. 2371 sjeverno od točke udaljene 23 metra od M. ulice u širini od 5 m i teče paralelno sa M. ul. 12.05 m daleko, pa dalje sredinom k. č. 2371 okomito na M. ul. u širini od 3.5 m t. j. kroz buduću kućnu vežu nove stambene zgrade, s ovim obrazloženjem:

U smislu § 6. zakona o nužnim prolazima može vlasnik opterećenih nekretnina tražiti, da se neprikladan prolaz preloži, pod uvjetom: 1. da je postojeći prolaz za opterećene nekretnine neprikladan; 2. da je moguće prolaz preložiti bez štete po ovlaštene nekretnine; 3. da se novi prolaz može upriličiti po nekretninama onoga, koji traži preloženje.

Povjerenstvenim očevidom i raspravom na licu mjesta dana 7. srpnja o. g. je ustanovljeno, da je postojeći prolaz postao za vlasnika opterećenih nekretnina neprikladan, jer hoće da uličnu frontu k. č. 2371 izgradi, u koju svrhu posjeduje već i gradjevnu dozvolu, nadalje da je ovaj put moguće bez štete za vlaštene nekretnine preložiti, jer nije tegotniji i ima obzirom na gospodarske interese gospodujućih nekretnina istu vrijednost, te konačno da je prolaz preko vlastitih nekretnina obzirom na izložene okolnosti moguće upriličiti. Pošto je dakle svim bitnim zahtjevima za preloženje ovoga prolaza udovoljeno te vlasnik opterećenih nekretnina vlastitom

voljom pruža vlasniku gospodujućih nekretnina posve odgovarajući prolaz, a preloženje je za ovlaštene nekretnine bez tšete moguće, to je prijedlog odbora za nužne prolaze valjalo uvažiti, tim više što postojeći prolaz ne može priječiti razvoj i izgradnju grada, a neuvaženjem molbe bila bi šteta za vlasnika opterećenih nekretnina daleko veća, nego korist, štono ju vlasnik gospodujućih nekretnina ovim prolazom imade.

Protiv ove presude uložili su J. i M. V. priziv, ali je rješenje grad. načelstva banska uprava u Z. otpisom od 31. srpnja 1930. br. 74045—1930. kao na zakonu osnovanu u cijelosti potvrdila. J. i M. V. poslužili su se protiv ovoga rješenja banske uprave u zakonitom roku tužbom na upravni sud u Z., koji je ovu tužbu na osnovu člana 15. i 34. zakona o državnom savjetu i upravnim sudovima od 17. svibnja 1922. odbacio uz ovo obrazloženje:

Utuženim rješenjem potvrdjeno je rješenje grad. načelstvu u Z. od 8. srpnja 1930. br. 73632, kojim je odredjeno na molbu M. A. i U. K., da se dosadašnji nužni prolaz preko k. č. br. 2371 vlasnost M. A. i U. K. kao dobra služnoga, a za korist k. č. br. 2370/2 vlasništvo tužitelja prelozi i to medjom izmedju čestice br. 2370/2 i 2371 sjeverno od točke udaljene 23 m. od M. ulice pa dalje paralelno s M. ulicom 12.5 m daleko i tada sredinom čestice br. 2371 okomito na M. ulicu. Tužitelji u svojoj tužbi prigovaraju nadležnosti grad. načelstva za uredovanje u ovom predmetu, jer je ono baš skrivilo taj spor izdanjem gradjevne dozvole M. B. za gradjevinu na zemljištu, na kojem se nalazio prije njihov prolaz, i ako su se oni tome protivili, pa je na taj način ta njihova služnost prolaza bila preložena na k. č. br. 2371. To je preloženje gradsko načelstvo dozvolilo, i ako taj spor još nije pred redovitim sudom riješen. Njihovo pravo prolaza je stvarno pravo, osigurano gruntovno, pa ga nisu vlasne upravne vlasti ukidati, mijenjati ili prelagati. Samo pak preloženje je na njihovu štetu, jer je novi prolaz za njihove nekretnine tegotniji i dulji te obzirom na gospodarske interese neprikladan i manje vrijedan, a nemaju ni nikakove garancije, da će im moliteljice osigurati posve jednak prolaz, pošto bi taj novi prolaz vodio kroz kućnu vežu, a time je vrijednost njihovih nekretnina znatno umanjena, što je u protimbi sa § 2. zakona od 6. travnja 1906. o nužnim prolazima. Sud je razmotrio tužbu, predmetne spise i izjave stranaka dane na pretresu na ovom sudu, pa je našao da je utuženo rješenje osnovano na zakonu.

Temeljem § 6. zakona od 6. travnja 1906. o nužnim prolazima može se postojeći prolaz preložiti, ako je taj prolaz za opterećene nekretnine neprikladan i ako ga je moguće preložiti bez štete na gospodujuće nekretnine. Provedenim postupkom je utvrdjeno, da vlasnici opterećenih nekretnina k. č. br. 2371 grade na toj čestici četverokatnicu, pak su time dokazali, da im je radi gradnje te zgrade postojeći prolaz neprikladan.

Na očevidu, provedenom na licu mjesta dana 7. srpnja 1930., izjavio je općinski odbor za uredjenje prolaza, da bi bilo bez štete za gospodujuće nekretnine, kada bi se postojeći prolaz preložio pravcem, kako je već uvodno spomenuto medjom izmedju čestice br. 3270/2 i 2371 sjeverno od točke udaljene 23 m od M. ulice, odatle dalje paralelno s M. ulicom 12.5 m daleko, a dalje sredinom čestice br. 2371 okomito na M. ulicu. Pošto su upravne vlasti preloženje postojećega prolaza tim pravcem odredile, a jer je općinski odbor izjavio, da je takovo preloženje za gospodujuće nekretnine bez štete te i prolaz istovrstan i jednake vrijednosti sa postojećim, stekao se je i drugi uvjet, odredjen u § 6. zakona o nužnim prolazima.

Prigovor tužitelja, da preloženi prolaz vodi kroz kućnu vežu protivno odredbi § 2. sl. b. cit. zakona, nije sud uvažio s razloga, što po § 2. valja lučiti slučajeve, gdje se prolaz ne smije dozvoliti iz javnih obzira (§ 2. toč. a.), te slučajeve, gdje se prolaz ne može dozvoliti protiv volje vlasnika služećih nekretnina. Pošto u konkretnom slučaju vlasnik opterećenih nekretnina dozvoljava prolaz, a javni obziri se tome ne protive, nije povrijedjena ustanova § 2. zakona o nužnim prolazima. Nije nadalje sud uvažio ni tužbovni prigovor, da je pravo postojećeg nužnog prolaza osigurano gruntovno, pa da ga upravne vlasti nisu vlasne preložiti, a to s razloga, što su za rješavanje svih pitanja, koja nastaju iz provedbe zakona o nužnim prolazima od 6. travnja 1906., nadležne upravne vlasti bez obzira, je li to pravo prolaza gruntovno uknjiženo ili nije. Obzirom na razloženo sud je tužbu kao neosnovanu odbacio.

Priopćio Branko Šeringer, gradski tajnik u Zagrebu.

Crnogorsko pravosudje i pravno shvaćanje u anegdotama

(Nastavak).

LXXX. — *TOMICA I DŽEBEANA.*[1]

Todor Miljanov, brigadir Basojevićski, smjestio džebeanu za svoju brigadu u crkvu Ljevorečku. Pala je sumnja, da je jedan dio ove džebeane pokrao Tomica Vukov sa sinovima. Todor vodi istragu i hoće da pronadje krivca, ali bez uspjeha. Stari vojvoda Miljan, otac Todorov, videći sina na mukama, reče:

— Pusti mene, ja ću ga pronaći. Odmjeri ljude, koji su bili prisutni, ugleda Tomicu i reče:

— Donesi mi brzo jednu vatru, da zapalim.

Tomica pohita ka vatri, i ne našavši ožeg,[2] *a da bi što prije poslušao vojvodu, ugrabi živu žišku,*[3] *stavi je sebe na dlan, poleti ka vojvodi i ponudi ga, da pripali cigaretu. Vojvodi se pravio nevješt i za nekoliko sekunda pustio Tomicu, da i dalje drži živu žeravicu na dlan. Tomica je trpio i na posljetku je vojvoda Miljan pripalio cigaretu na njegovoj žeravici. Okrene se Todoru i reče:*

— Ovaj je ukrao džebeanu, priznaj Tomica, kad je istina.

— Jesam, Boga mi, odgovori Tomica.

LXXXI. — *FRANK ZOTI I DJORDJIJA PAVIĆEVIĆ.*

Frank Zoti imao je za naš iseljenički svijet svoju banku u New-Yorku. Jednog dana oglasi, da je banka propala. Iz svih kolonija pristižu izbezumljeni radenici, da traže svoje uloge i tuže Franka sudu, ali bez uspjeha.

Djordjija Pavićević, Crnogorac, koji je živio u New-Yorku, imao je u Zotievoj banci, što svojih što tudjih novaca, koje su mu pojedinci ostavljali na anamet,[1] *preko 2.000 dolara. Čim je čuo, da je Frank propao i da se od njega ne može niko naplatiti, odluči se, da na svoj način dodje do svoje krvave uštedjevine. Kupio je dva revolvera i nagrcao*[2] *ih metcima, pa pošao, da se sa bankarom »objasni«. Krupan i surov, uletio je kao vuk u Frankovoj kancelariji. Pokaza mu uložne knjižice i povikne:*

— Pare ovamo, židovski sine, kome ti obraz uze?

— Kakve pare, ja sam bankrot.

— Te i jesi jutros, pa već za dovijek, zagrmi Djordjija i munjevitom brzinom sa dvije ruke uperi dvije revolverske cijevi Franku Zoti pravo u čelo. Frank pade od straha onesviješten i jedva izgovori:

— Ne ubij, ako Boga znaš, evo pare.

— Pare, pare zapjenušio Djordjija.

Frank ustaje i na brzu ruku iz svoje tajne kase vadi dvije hiljade dolara i daje Djordjiju. Djordjija prima novac, odlazi i veli:

— Tako, gurbetu[3] *od gurbeta, ako si za cio svijet bankrot, za mene, zanago,*[4] *nijesi.*

LXXX. — [1]) skladište municije, [2]) lopatica za vatru, [3]) žeravica.

LXXXI. — [1]) čuvanje, [2]) napunio, [3]) ciganin, [4]) zaista.

LXXXII. — MARKO MILJANOV I VOJVODA MIRKO.

Kuči i Vasojevići parničili su se medjusobno, kome da pripadne Medjukomlje, prostor izmedju Koma Kučkog i Vasojevićksog. Oko toga dijela planine medju njima je palo bilo nekoliko mrtvih glava.

Knjaz Danilo, da bi preduprijedio[1]) dalje prolivanje krvi, pošalje svoga brata Mirka, da donese presudu o Medjukomlju. Vojvoda Mirko dodje i presudi, da Medjukomlje ostane Vasojevićima.

Marko Miljanov je toga dana, kao dijete, čuvao ovce u Carinama i spavao. Kad su došli čobani, da ga probude, ovaj se trgne iz sna i reče:

— Šta me budite?

— Idi, jadan, ćera ovce natrag u Carine, jer je vojvoda Mirko presudio, da ovo ostane Vasojevićima.

— Koji to vojvoda Mirko?

— Brat gospodarev.

Marko poleti iskraj čobana pravo na skup, gdje vojvoda Mirko i svi ondašnji glavari od Kuča sjedijahu i bijahu pristali na njegovu presudu, pa reče:

— Ko je taj, što je presudio, da moje da Vasojevićima?! Ako ko oće da dariva, neka dariva svoje, a ne će moje bez debele pogibije. Ko je Kuč, zamnom i poleti u pravcu, gdje su mu ovce ostale, a Kuči za njim.

Kad je vojvoda Mirko vidio, da će doći do prolivanja krvi odustane od svoje presude i reče:

— Neka ostane kao i do sada.

I tako je ostalo sve do danas.

LXXXIII. — POP, KOJI SAHRANJUJE ŽIVE LJUDE.

Pop Savo Klisić, iz Crmnice, parničio se pred knjazom Nikolom, s popom Ilijom Plamencem, ministrom vojnim. Kad je vidio, da će ga pop Ilija, bez obzira na zakon, dobiti, reče knjazu Nikoli:

»Gospodaru, ti imaš popa, koji sahranjuje žive ljude, bez tamnjana, i bez petrahilja.[1]) Od danas ne znam kome ću moliti Boga za zdravlje, tebi ili popu Iliji.«

LXXXIV. — KNJAZ NIKOLA I MEDO LUKAČEVIĆ.

Došao knjaz Nikola u dvorac »Kruševac« kod Podgorice, pa pozvao k sebi Lukačevića, ondašnjeg suca okružnog suda, i pitao ga:

— »Medo, kako je u Podgorici?«

— U Podgorici gospodaru?

— E, Medo, u Podgorici.

— Gospodaru, u Podgorici, »dobro jutro« fiorin, »dobar dan« fiorin, a »dobra veče« fiorin. Džaković[1]) što reče, kao nožicama (imitirajući prstima nožice), a Medo ti je očki, (pokazujući mali prst).

LXXXII. — [1]) onemogućio.

LXXXIII. — [1]) komad svećeničkoga odijela kod bogoslužja.

LXXXIV. — [1]) Milovan Džaković je tada bio okružni načelnik i predsjednik okružnog suda. U svojoj strogosti išao je tako daleko, da je kažnjavao svakog gradjanina sa fiorinom globe, ako se ne bi digao i pozdravio ga pri prolazu, bilo u jutro, podne ili veče.

LXXXV. — KAPETAN ANDRIJA.

Imali Grahovljani neku parnicu oko komuna. Knjaz Nikola im naredi, da podju kod Andrije Jovana, kapetana, iz Bjelica, da im on, po njegovoj naredbi, tu parnicu presudi. Grahovljani pošlju jednog svog seljaka, da podje u Bjelice za kapetana Andriju. Kad ovaj dodje blizu Andrine kuće nadje ga na jednu dolinu, gdje kopa i to go, samo u donje gaće. Zapita ga, zna li, gdje je kuća kapetana Andrije Jovanova. Kapetan reče:

»Podaleko mu je kuća«, i nauči ga da ide drugijem zaobilaznijem putem, kako bi on imao vremena, da prije stigne svojoj kući i preobuče se. Čim je Grahovljanin stranputicom odmakao, da traži kapetanovu kuću, kapetan se iznajbrže vratio kući, pa se umio i preobukao. Malo čas, evo i Grahovljanina, koji ispriča kapetanu, zašto je došao, i zajedno krenu put Grahova. Kad su došli kod njive, gdje je kapetan malo prije radio, on upita, ko ga je naučio, da dodje k njegovoj kući.

— Naučila me neka avetinja[1]) te kopaše na ovu rupu, bješe samo gola, i da ti pravo kažem, kapetane, prestravih se od nje.

Kapetan se nasmija i reče:

— To sam bio ja.

Grahovljanin se učini, ko da pogibe, i reče:

— A nijesi, za ime Božje, gospodine kapetane, bio ono ti, i poljubi ga u prsa, moleći, da mu oprosti.

LXXXVI. — KNJAZ NIKOLA I GRUJICA BOGDANOV

Knjaz Nikola putujući preko Cuca, dodje i na Izvore, gdje nadje Grujicu Bogdanova, starog kabadahiju.[1]) Grujica je bio u dubokoj starosti, i jedva da je mogao poznati gospodara.

Knjaz mu se primaknu i viknu s konja:

— Dobro jutro, Grujo!

— Ne ću ti ga, gospodaru!

— Zašto ne, čoče?

— Nije ti taksirano.

I onda Grujica objasni knjazu, kako mu okružni sud nije htio primiti neku žalbu bez takse. Knjaz izvadi dva napoleona i dade ih Grujici, da kupi taksu.

LXXXVII. NIJESAM UKRAO — DA SAM BRATA IMAO

U prošlo vrijeme, za vlade knjaza Danila Petrovića, računao se junak svaki onaj, koji je hajdukovao, pa ma gdje bila ta njegova hajdučija. Kad je stupio na vladu knjaz Danilo, strogo je zabranio pod prijetnjom toljaga,[1]) svaku kradju, bila ona u Crnoj Gori, ili Primorju.

U selu P, živjela su dva rodjena brata: I. i N... I. dobar junak, a N. slabčina. Onaj junak i poslije ove knjaževe prijetnje podje u Primorje, u Paštrojeviće, i po staroj navici ukrade i dotjera jednoga dobroga vola. Bilo je zimlje doba, pomalo padao snijeg. Primorac, kome je vô bio ukraden,

LXXXV. — [1]) budala.

LXXXVI. — [1]) starješina dvorske straže.

LXXXVII. — [1]) batina, [2]) srčan, [3]) imati srčanosti, [4]) svetinje ti, [5]) od talijanske riječi capra = koza, [6]) na tavanu.

podje po tragu i nadje, da je vô pregnat do sela P. na crnogorskoj granici. Dalje nije mogao raspoznati trag, jer su i ostala seljačka goveda ostavljala svoje trgove. Podje na Cetinje i požali se knjazu Danilu, kako mu je ukraden vô. Poznajući od prije I., kao bastadura[2]) čovjeka, knjaz naredi, da odmah dodje na Cetinje. Ovaj dodje. Knjaz ga upita:

— Jesi li ti odveo vola ovome Primorcu?

— Ne ja, gospodaru, nikome, otkad si ti zaprijetio, da se to više ne smije činiti.

— Ma kaži mi, ako si, pa ću ga ja platiti.

— Ako ti je milo, ja mogu reći, ali kad nijesam — nijesam.

Knjaz ga pusti, ali naredi, da se ne smije udaljavati s Cetinja. Više puta ga je prizivao, da mu kaže, a ovaj jednako odgovara, da nije, pa nije.

Pridvorni i perjanici, čiji broj tada nije bio velik, svi su bili poznati ovome hajduku. On je svaki dan gledao, da nije koji od njih kuda otputovao, bojeći se, da se ne dosjete i da mu ne pitaju brata, jer je znao, ako zapitaju njega, da njemu ne će bastati[3]) skriti.

Jedno jutro vidje jednog perjanika, gdje kreće na put. Perjanik nije pošao onim putem, kojim se ide k njegovom selu, nego drugom stranom, kako bi zavarao trag. Perjanik podje dalje i dodje u selo, odakle je hajduk. Vidi u selu nekoliko seljana i medju njima brata onoga hajduka. Seljaci su poznavali perjanika. On im nazove Boga, a oni ga otpozdrave i zapitaju, kud je krenuo.

— Ja tamo, u drugo pleme.

— Ajde, čoče, svrati, da popijemo čašu rakije, jer ćeš dosta rano stići.

Perjanik svrati, posjedi i diže se, kao bajagi, da produži dalje. Seljaci navale:

— Ne ćeš, dok ne izijemo malo hljeba.

Seljani su sjedjeli baš blizu kuće ovoga hajduka.

Perjanik poslije mnogoga nutkanja pristane, da svrati na ručak kod brata hajdukova.

Ovaj ga primi i ugosti. U razgovoru za trpezom perjanik reče:

— Uala, dobar ti je i čovjek i junak onaj tvoj brat... Pita ga gospodar: »Uze li ti onoga vola u Primorje?« »Uzeh, gospodaru!« — No, bješe li kakav taj vô, amana ti?[4])

— Dobar, osobito za napredak. Ja govorih, da ga ne bijemo, ali brat ne šće, nego ga ubismo; i ovo meso, te ga ijemo, od njega je.

— A dje ti je ona čapra?[5])

— Suši se na petar.[6])

— Da mi ne bi dao jedne opanke, jer sam obosio?

— Bih, tako mi Boga, — i dohvati i odreže mu od kože s ukradenoga vola i za dvoje opanaka.

Perjanik stavi opanke u torbu i diže se na put k onome plemenu, gdje je prije rekao, da ide; pa pošto malo podje, okrene prama Cetinju, kamo i stiže pred noć istoga dana. Ispriča knjazu Danilu sve, kako je bilo. Sjutradan knjaz pozove hajduka, koji se već sjetio, što će ga snaći, čim je vidio, da je perjanik juče otputovao s Cetinja.

— Nijesi ti onoga vola uzeo, je li?

— Ne, gospodaru, da sam imao brata doma; a pošto sam imao sestru, — jesam.

LXXXVIII. — *DOGODI SE TO SUEGA JEDANPUT U CRNOJ GORI*

U plemenu Z. izrodila se parnica izmedju dva bratstva. Crnogorski senat nije uspio, da tu parnicu riješi. Knjaz Nikola pozove Sulu Radova i naredi mu, da presudi taj spor, kako on umije. Po knjaževoj naredbi skupe se davudžije[1]) pred njim i Sulom i počnu iznositi svoje razloge.

Sula ih promatrao dugo i dugo, pa na posljetku reče:

— *Gospodaru, ovi, te (koji) su zadružniji, donijeli su pred nas jednu veliku vreću laži; a ovi te su malobrojniji, donijeli su jednu malu pletivaču[2]) istine. U vreći je nepravda, a u pletivači pravda.*

— *Tako je, — reče gospodar, i pravda pobijedi.*

Mićun M. Pavićević

(Nastavit će se).

Literatura

STEFANOVIĆ V. J.: ZAKON O BANSKOJ UPRAVI sa tumačenjima. II. knjiga zbirke »Upravno zakonodavstvo«. Naklada Konzorcija »Themis« u Zagrebu. Str. 492. Cijena u platnenom povezu sa zlatorezom 70 D. U ovoj su knjizi kraj popisa o organizaciji i djelokrugu ministarstva, čiji se djelokrug proteže na opću upravu po banovinama, otisnuti svi do sada izdani zakonski propisi (zakoni, uredbe i t. d.) o upravi po banovinama tako, da se imaju na okupu u jednoj knjizi, i praktički, mjestimice, gdje je to potrebno, i opširno protumačeni, svi novi propisi koji se odnose na bansku odnosno banovinsku upravu.

STEFANOVIĆ V. J.: ZAKON O OPĆEM UPRAVNOM POSTUPKU (Z. U. P.), tekst sa komentarom. III. knjiga zbirke »Upravno zakonodavstvo«. Naklada konzorcija »Themis«. Str. 400. Cijena u platnenom uvezu sa zlatorezom 90 D. Dobiva se i kod pisca u Zagrebu, Gajeva ulica br. 22.

Tumačenjima, koja sa tekstom zakona iznose preko polovice (240 str.) knjige, pisac u predgovoru postavlja cilj, da knjiga bude u praksi lako upotrebljiv priručnik i brz pomagač odnosno potsjetnik, koji u zamršenijim slučajevima djeluje i poučno. U tome se uspjelo, može se reći, u punoj mjeri. U upr. postupku uopće ne vlada u pogledu znatnog dijela njegovih temeljnih načela ni u teoriji jednodušnost, dok se pozitivno zakonodavstvo ispomaže, bilo izrično bilo šuteći prepušta njihovo rješavanjenje upravnoj odnosno upravno-sudskoj praksi u duhu generalnih propisa. Toga radi piščeva razlaganja u tumačenjima, koncizna i jasna, pokraj toga što su inače siguran pomagač u praktičnom radu, djeluju doista poučno. Pojedinim zamršenijim pitanjima posvećena je naročita pažnja. To jüe n. pr. slučaj sa pitanjem stranke u upr. postupku, čiji se pojam u većini slučajeva znatno, a u velikom broju ovih i bitno, razlikuje od pojma stranke u gradj. parb. postupku. O tome je kod tumačenja § 20 zakona napisana upravo rasprava i stvar razložena i rasvijetljena iscrpljivo generalnim potezima, dok se u pojedinostima u toj stvari govori u tumačenjima kod pojedinih zak. odredbi. Isto je učinjeno i sa pitanjima: pokretanja postupka uopće, usmene odnosno pismene rasprave, sprovodjenja dokaza, odluke (naročito uputa o pravnom lijeku kao obligatornog sastavnog dijela odluke), izvršnosti i formalne odnosno materijalne pravne moći odluke, pravnih lijekova uopće, a žalbe posebno, vršenja prava nadzora u upravi u vezi sa propisima upr. postupka, izvršenja i obezbjedjenja, prinudnih sredstava i t. d. Opširno, iscrpljivo i jasno tumače se odredbe § 173. o slučajevima primjenjivanja odnosno neprimjenjivanja

LXXXVIII. — [1]) parničar, [2]) ženska torba.

propisa z. u. p., u praksi. Ističe se još i stvarno alfabetsko kazalo, koje omogućuje brzo snalaženje kako u tekstu zakona tako i u tumačenjima.

OBRASCI ZA PRIMENU SUDSKOG PRIVIČNOG POSTUPKA. Sastavio Stojan Jovanović, sudac, Beograd. — Poslije svoga Potsetnika izdao je eto g. Jovanović i ove obrasce za sudski krivični postupnik. U našoj pravnoj literaturi to su po redu treći (iza onih dra. Maširevića i Ružić-Henigsberga). Iz njih se vidi da pisac nastoji, da mu obrasci budu što kraći, pregnantniji. I on je nastojao, da mu jezik bude što čišći, pa, i ako se nije mogao osloboditi nekih atavizama i stranih utjecaja, tamen est laudanda voluntas. A pohvaliti treba kod pisca uopće volju, da se drugovi s njegova pravnoga područja užive u nove krivične zakone, kako se on to vidljivo već uživio.

ZNAČENJE »KAMENA O VRATU« po ispitivanju g. Ilije Jelića. Kritika jedne »istorisko-pravne studije«. Napisala Radmila Petrović - Radojičić. Zagreb 1931. — Ova je knjižica dio — da li i zadnji? — polemike koja se razvila o naslovnoj temi izmedju autorice i g. I. Jelića. Čuvamo se da budemo arbitri izmedju polemičara.

TUMAČ ZAKONU O ZEMLJIŠNO-KNJIŽNIM DIOBAMA, otpisima i pripisima i tumač Pravilniku za vodjenje zemljišnih knjiga. Ovome tumaču pridodan je i Katastarski Pravilnik VI. dio. Tumač je napisao dr. Mirko Košutić, poznati naš stručnjak u zemljišno-knjižnim stvarima, koji je prošle godine napisao Tumač zakonu o zemljišnim knjigama. Tumač je opširan i pisan u prvome redu za potrebu prakse, ali je važan i dobar takodjer s teoretsko-naučne strane. Priloženi su mu i svi potrebni obrasci, pozivanjem na zak. propise, koji se na nj' odnose uz kratke opaske, koje su korisne za lako razumijevanje samoga zakona. Knjiga je tvrdo vezana u platno, a cijena joj je D. 100.

ODLUKE VRHOVNIH KAO KASACIONIH SUDOVA u krivičnim i disciplinskim stvarima. Gg. Ljubo Milanović i dr. Aleksa Vragović, koji su dosada svaki posebno izdavali rješidbe naših vrhovnih sudova, složiše se da izdavaju zajedno te rješidbe. To je i prilično razumljivo, kada se uvaži, da sada naši vrhovni sudovi, bar na području krivičnoga prava, imadu da primjenjuju jednake zakone. Plod toga sporazuma obiju urednika jest ova knjiga I., koja sadržaje 244 rješitaba sviju naših vrhovnih sudova osim onoga u Podgorici. (Karakteristično je što izdavači vele, da rješidbe potonjega suda nisu mogli nikako dobiti kraj svega nastojanja). Najviše je sa svojim rješidbama zastupano odjeljenje B stola sedmorice u Zagrebu. Premda svi ti vrhovni sudovi tumače isti zakon, ipak se neke rješidbe razilaze u jednome te istome pitanju. Ova zbirka odnosi se najviše na najnovije krivične zakone (materijalni i formalni) a obradjena su i pitanja iz ostalih zakona, naročito disciplinske i krivične naravi. Knjiga ima 544 stranica u 8-ni, a u ukusnom platnenom uvezu (izdanje Jugoslavenskoga nakladnog d. d. Obnova) stoji D. 140.

BULLETIN DE DROIT TCHECOSLOVAQUE, publié par la Pravnicka Jednota v Praze. Ovaj bulletin, što ga izdaje Pravničko društvo u Pragu za inozemstvo na franceskom jeziku, sadržaje u svome 2—3 broju rasprave o individualizaciji kazne u novome čsl. zakonodavstvu, o promjenama u socijalnome osiguranju čsl. i o III. kongresu čsl. pravnika.

REINHARD FRANK: Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, 18. Auflage, Verlag von Mohr, Tübingen, 1931.

LAUZILLO AGOSTINO: Lineamenti di economia politika. — Milano 1931.
MARSELLI EMANUELE: Politica e socilogia economica. — Padova 1931.

SKUPŠTINA KONGRESA PRAVNIKA BIT ĆE U SKOPLJU

od 4., pa kroz 5. do 6. listopada.

Točan postotak popusta za željeznicu kao i ostale detalje doznat će članovi putem novina. Svima će na vrijeme biti poslane i legitimacije. — Rok za prijavu produljen je do 16. rujna.

Kod tajništva

Pravničkog društva

Zagreb, Svačićev trg 4

mogu se naručiti bilo uz istovremenu doznaku novca ili pouzećem (prvo je jeftinije) ove knjige:

Mjesečnici, potpuna godišta: 1886.—1889., 1893.—1918. Svako godište po Din 60, s poštarinom Din 68.

Spomenice na I. Zbor pravnika u Zagrebu, na Kongrese pravnika u Ljubljani, Beogradu i Sarajevu. Prva stoji s poštarinom Din 20, druga Din 30, treća Din 25, četvrta s Dodatkom Din 40. Dodatak za poštarinu na svaku knjigu Din 4.

Pristojbenik za odvjetničke poslove (Minimalna odvjetnička tarifa). Izdalo Društvo odvjetnika u Zagrebu. Cijena Din 15 bez poštarine.

Odvjetnik Organ Advokatske Komore u Zagrebu. Izlazi mjesečno jedampul. Članovi Komore dobivaju ga besplatno; za nečlanove godišnja pretplata s poštarinom Din 80, za adv. pripravnike Din 60.

Zakon o advokatima od 17. III. 1929. Cijena Din 16. Za poštarinu dodatak Din 3.

Sa braniteljske govornice. Zbirka plaidoyera s predgovorom o braniteljstvu. Cijena Din 30, s poštarinom Din 33.

Po §-u 4. pravila

Pravničkoga društva

kao pravi članovi mogu društvu pristupiti samo oni, koji su apsolvirali pravne nauke.

Pravi članovi plaćaju u ime članarine godišnje:
ako su suci ili javni činovnici D 30,
ako su odvjetnički perovodje D 60,
ako su odvjetnici i uopće pripadnici slobodnih zvanja D 120.

Tko istom pristupa društvu kao član, plaća osim toga upisninu jednom za uvijek, koja je jednaka mjesečnoj (od gornje svote dvanaesti dio) članarini.

Prijava za pristup u društvo šalje se tajništvu (Zagreb, Svačićev trg 4), kamo se šalju i svi dopisi i novčane pošiljke, koje se tiču društva. Najjeftinije je i najpraktičnije, te omogućuje svestranu kontrolu, ako se članarina i uopće novac doznačuju putem poštanske štedionice. U tu svrhu priloženi su broju od mjeseca siječnja t. g. uplatni listovi, kojima neka se posluži svaki član, ako nije još podmirio zaostalu ili tekuću članarinu. Onome, koji što prije ne namiri bar zaostalu (prethodnih godina) članarinu, obustavit će se dalje dostavljanje „Mjesečnika“.

Pravi članovi dobivaju „Mjesečnik“ besplatno. Nečlanovi plaćaju u ime pretplate godišnje D 120; djaci i drž. činovnici plaćaju pogodovnu pretplatu od D 60.

Reklamacije za „Mjesečnik“ moguće je uvažiti samo onda, ako ne stignu prekasno, a valja ih upraviti tajništvu, Zagreb, Svačićev trg br. 4

Spisi za uredništvo „Mjesečnika“ neka se šalju u Jurjevsku ul. 51 ili Svačićev trg 4

TISKARA „MERKANTILE“ (HUTRIŠA I SEDMAK), ZAGREB.